

HELSINGIN KAUPUNKI
Opetusvirasto

MISTÄ TUKEA?

Helsingiläisnuorten masentuneisuus, koulukiusaaminen ja luvattomat poissaolot vuosina 1996–2006

Pauliina Luopa, Minna Pietikäinen, Jukka Jokela

Terve ja turvallinen kaupunki -neuvottelukunta
Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus

tiedosta hyvinvointia

Pauliina Luopa, Minna Pietikäinen, Jukka Jokela:

MISTÄ TUKEA? Helsingiläisnuorten masentuneisuus, koulukiusaaminen ja luvattomat poissaolot vuosina 1996–2006

Tiivistelmä

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Helsingin Kouluterveyskyselyn tulosten pohjalta kolmea opiskeluhuollon työsarjaan kuuluvaa keskeistä aihealuetta: luvattomia poissaoloja, koulukiusaamista ja masentuneisuutta. Lisäksi selvitetään, keneltä ja kuinka hyvin nuoret kokevat saavansa apua koulunkäyntiin liittyvissä ja muissa vaikeuksissa. Aluksi kuvataan muutoksia vuosina 1996–2006. Sitten selvitetään, mitkä tekijät ovat yhteydessä lintsauttamiseen, koulukiusaamiseen ja masentuneisuuteen. Aineistossa oli 6605–8595 peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilasta vuosina 1996–2006 ja 5224–6153 lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijaa vuosina 2000–2006. Vastausprosentti oli peruskoulussa 75 % ja lukiossa 71 %.

Luvattomat poissaolot. Kolme neljästä yläluokkalaisesta ei ole lintsannut yhtään koulupäivää kuukauden aikana vuosina 2002–2006. Lukiossa lintsauttamattomuus on yleistynyt hieman neljässä vuodessa. Vuonna 2006 lukiolaisista 62 prosenttia ei ole lintsannut. Yläluokkien oppilaista 12 % ja lukiolaisista 18 % on lintsannut ainakin kaksi päivää kuukauden aikana. Lintsauttaminen on pysynyt lähes samana neljän viime vuoden aikana.

Koulukiusaaminen. Yläluokilla noin kaksi kolmesta pojasta ja kolme neljästä tytöstä sekä lukiossa yhdeksän kymmenestä opiskelijasta ei ole joutunut lainkaan kiusatuksi vuosina 1996–2006. Vähintään kerran viikossa koulukiusatuksi joutuminen lisääntyi yläluokkien pojilla vuoteen 2004 asti, mutta on vähentynyt 10 %:sta 8 %:iin. Vastaava osuus yläluokkien tytöistä oli kaikkina vuosina 5 %, lukiolaispojista 2–3 % ja lukiolaistytöistä 1 %. Pojat ilmoittivat hieman yleisemmin osallistuvansa muiden kiusaamiseen kuin joutuvansa kiusatuksi. Yläluokkien tytöillä tilanne oli päinvastainen.

Mieliala. Noin joka viidennellä yläluokkien ja lukion pojalla, joka kuudennella lukiolaistytöllä ja joka seitsemännellä yläluokkalaistytöllä oli erittäin hyvä mieliala vuosina 1998–2006. Keskipaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta oli 7–9 %:lla yläluokkien ja lukion pojista. Yläluokkien tytöillä masentuneiden osuus vaihteli 15 %:sta 18 %:iin, yleisintä se oli vuosina 2000 ja 2006. Lukiossa keskipaikeasti tai vaikeasti masentuneiden osuus tytöistä vaihteli 12 %:sta 14 %:iin. Masentuneista pojista 18–21 %, yläluokkien tytöistä 26 % ja lukiolaistytöistä 34 % koki tarvitsevansa apua masentuneen mielialan takia. Selvästi yleisimmin apua masentuneen olon takia oli haettu puhumalla ystäville tai muille nuorille. Ammattiauttajista yleisimmin oli turvaututtu psykologiin.

Kouluyhteisö ja opiskeluhoito. Oppilaiden mielipiteiden huomioon ottaminen koulutyön kehittämisessä on lisääntynyt kahdeksan vuoden aikana. Kuitenkin 50 % yläluokkien pojista, 43 % yläluokkien tytöistä, 38 % lukion pojista ja 33 % lukion tytöistä oli sitä mieltä, ettei oppilaiden mielipiteitä oteta huomioon. Puolet yläluokkalaisista ja reilu kolmannes lukiolaisista ei tiennyt, miten koulussa voi vaikuttaa koulun asioihin. Ongelmia koulun työilmapiirissä kokevien nuorten osuudet ovat pienentyneet vuosi vuodelta. Yläluokkalaisista 31 %, lukiolaispojista 11 % ja lukiolaistytöistä 15 % koki ongelmia työilmapiirissä vuonna 2006. Opiskeluun liittyvät vaikeudet ovat pysyneet samalla tasolla 2000-luvun ajan. Yläluokilla 34 %:lla oppilaista ja lukiossa 41 %:lla opiskelijoista oli vaikeuksia opiskelussa.

Noin joka neljäs nuori ilmoitti, ettei saanut koulussa apua koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksiin. Kotoa ilman apua jäi noin joka viides. Noin joka kymmenes nuori ei saanut apua koulussa eikä kotona. Muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa avun puutetta oli joka seit-

semännellä yläluokkalaisella ja joka kymmenennellä lukiolaisella. Hankalimmaksi arvioitiin mahdollisuudet saada apua koulupsykologilta, -kuraattorilta ja opettajalta. Vaikeimpana pidettiin koululääkärin ja koulupsykologin vastaanotolle pääsyä. Kouluterveydenhuollon toimivuuteen keskusteltaessa henkilökohtaisista asioista, kuten masennus tai seksi, oli tyytymättömän 24 % yläluokkalaisista, 20 % lukiolaistytöistä ja 16 % lukiolaispojista.

Luvattomien poissaolojen riskitekijät. Lintsaamiseen olivat yhteydessä koulunkäynnistä pitämättömyys ja opiskeluun liittyvät vaikeudet. Lisäksi lintsaaminen oli sitä todennäköisempää, mitä huonommin vanhemmat tiesivät nuorten viikonloppuiltojen viettopaikan ja mitä huonompi arkirytmä nuorella oli. Myös fyysisen uhan kokeminen ja väsymys sekä yläluokkalaisilla läheisten ystävien puute olivat yleisempiä niillä nuorilla, jotka olivat lintsanneet toistuvasti. Samat asiat, jotka olivat yhteydessä lintsaamiseen, olivat kääntäen yhteydessä lintsaamattomuuteen.

Koulukiusaamisen riskitekijät. Koulukiusaamisen riskitekijöitä tarkasteltiin vain yläluokkalaisten osalta, koska koulukiusaaminen oli lukiossa harvinaista. Koulukiusaamiseen vahvimmin yhteydessä olivat koulun huono työilmapiiri, fyysisen uhan kokeminen ja masentuneisuus. Kiusaaminen oli noin kaksi kertaa yleisempää niillä, joilla ei ollut lainkaan ystäviä kuin niillä, joilla oli yksikin ystävä. Kiusaamattomuuteen olivat yhteydessä käänteisesti samat asiat, jotka olivat yhteydessä kiusaamiseen. Niiden lisäksi kiusaamattomuutta tuki avun saaminen opiskelun ja koulunkäynnin vaikeuksissa.

Masentuneisuuden riskitekijät. Vahvimmassa yhteydessä masentuneisuuteen olivat vähintään kahden oireen esiintyminen päivittäin ja keskinkertaiseksi tai huonoksi koettu terveydentila. Masentuneisuuden riskiä kasvattivat ongelmat koulun työilmapiirissä, vaikeudet opiskelussa, keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ja läheisten ystävien puuttuminen. Yläluokilla myös koulukiusaamisen kohteeksi joutuminen, koulunkäynnistä pitämättömyys ja tyytymättömyys kouluterveydenhuoltoon olivat yhteydessä masentuneisuuteen. Hyvää mielialaa tukivat käänteisesti samat tekijät, jotka olivat yhteydessä masentuneisuuteen. Niiden lisäksi yläluokilla hyvää mielialaa tukivat oppilaiden mielipiteiden huomioon ottaminen ja vaikutusmahdollisuuksista tietäminen koulussa. Lukiossa hyvään mielialaan oli yhteydessä avun saaminen muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä vaikeuksissa.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	9
2	AINEISTO JA MENETELMÄT	10
2.1	AINEISTO	10
2.2	KÄYTETYT MUUTTUJAT	11
2.3	ANALYYSIMENETELMÄT	12
3	LUVATTOMAT POISSAOLOT, KOULUKIUSAAMINEN JA MIELIALA	14
3.1	LUVATTOMAT POISSAOLOT	14
3.2	KOULUKIUSAAMINEN	15
3.3	MIELIALA	16
3.4	AVUN TARVE JA SEN HAKEMINEN MASENTUNEISUUTEEN	18
4	KOULUYHTEISÖ JA OPISKELUHUOLTO	19
4.1	AVUN SAAMINEN VAIKEUKSISSA	22
4.2	OPISKELUHUOLLON PALVELUJEN SAATAVUUS JA TOIMIVUUS	24
5	LUVATTOMIEN POISSAOLOJEN, KOULUKIUSAAMISEN JA MASENTUNEISUUDEN RISKITEKIJÄT	26
5.1	LUVATTOMIEN POISSAOLOJEN RISKITEKIJÄT	26
5.2	KOULUKIUSAAMISEN RISKITEKIJÄT	29
5.3	MASENTUNEISUUDEN RISKITEKIJÄT	30
6	POHDINTA	36
7	LÄHTEET	40
	LIITTEET	42
	LIITE 1. KOULUTERVEYSKYSELYN JULKAISUT JA RAPORTIT HELSINGISSÄ	42
	LIITE 2. KOULUTERVEYSKYSELYYN VASTANNEIDEN LUKUMÄÄRÄ KOULUITTAIN PERUSKOULUN 8. JA 9. LUOKILLA VUOSINA 1996–2006 SEKÄ LUKION 1. JA 2. VUOSIKURSSEILLA VUOSINA 2000–2006	43
	LIITE 3. INDIKAATTOREIDEN JA DIKOTOMISOITUJEN MUUTTUJIEN MUODOSTAMINEN	46
	LIITE 4. LIITETAULUKOT	51

Taulukot

Taulukko 1. Vastanneiden lukumäärä peruskoulun 8. ja 9. luokilla sekä lukion 1. ja 2. vuosikursseilla luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuosina 1996–2006.	10
Taulukko 2. Avun hakeminen ammattiauttajalta masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneista peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.	19

Kuviot

Kuvio 1. Lintsannut vähintään kaksi koulupäivää kuukauden aikana. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2002–2006.	14
Kuvio 2. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa lukukauden aikana. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1996–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.	15
Kuvio 3. Koulukiusaamiseen osallistuminen vähintään kerran viikossa lukukauden aikana. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1996–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.	16
Kuvio 4. Keskivaikea ja vaikea masentuneisuus. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.	17
Kuvio 5. Melko tai erittäin hyvä mieliala. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.	17
Kuvio 6. Avun hakeminen masentuneeseen oloon puhumalla siitä. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneista peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.	18
Kuvio 7. Eri mieltä väittämästä "Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä". Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.	19
Kuvio 8. Eri mieltä väittämästä "Tiedän, miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin". Prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.	20
Kuvio 9. Koulun työilmapiirissä ongelmia. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.	21
Kuvio 10. Vaikeuksia opiskelussa. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.	21
Kuvio 11. Harvoin tai ei lainkaan apua koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksiin koulussa tai kotoa. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2002–2006.	22
Kuvio 12. Avun puutetta muissa kuin koulunkäynnin vaikeuksissa terveydenhoitajalta, lääkäriiltä, koulupsykologilta, koulukuraattorilta tai opettajalta. Prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.	23
Kuvio 13. Avun saaminen melko tai erittäin huonosti muissa kuin koulunkäynnin ongelmissa terveydenhoitajalta, lääkäriiltä, koulupsykologilta, koulukuraattorilta tai opettajalta. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.	24

Kuvio 14.	Melko tai erittäin vaikeaa päästä kouluterveydenhoitajan, -lääkärin, -kuraattorin tai -psykologin vastaanotolle. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.	25
Kuvio 15.	Tyytymätön kouluterveydenhuoltoon henkilökohtaisissa asioissa. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1996–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.	25
Kuvio 16.	Lintsaaminen koulunkäynnistä pitämisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	26
Kuvio 17.	Lintsaaminen opiskeluun liittyvien vaikeuksien mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	27
Kuvio 18.	Lintsaaminen sen mukaan, kuinka hyvin vanhemmat tietävät nuoren viikonloppuiltojen viettopaikasta. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	27
Kuvio 19.	Lintsaaminen arkirytmien mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	28
Kuvio 20.	Koulukiusaamisen yleisyys koulun työilmapiirin mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuonna 2006.	29
Kuvio 21.	Koulukiusaamisen yleisyys masentuneisuuden mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuonna 2006.	30
Kuvio 22.	Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus päivittäisten oireiden lukumäärän mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	31
Kuvio 23.	Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus koetun terveydentilan mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	31
Kuvio 24.	Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus sen mukaan, pystyykö nuori keskustelemaan vanhempien kanssa omista asioista. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	32
Kuvio 25.	Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus läheisten ystävien lukumäärän mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	33
Kuvio 26.	Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus opiskeluun liittyvien vaikeuksien mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	33
Kuvio 27.	Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus koulun työilmapiirin mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	34
Kuvio 28.	Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus sen mukaan, saako apua koulunkäyntiin liittyviin vaikeuksiin. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.	34
Kuvio 29.	Hyvä mieliala sen mukaan, millaisiksi oppilaat kokivat vaikutusmahdollisuudet koulussa. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuonna 2006.	35

1 Johdanto

Koululakien mukaan oppilailla ja opiskelijoilla on oikeus turvalliseen oppimis- ja opiskeluympäristöön. Oppimis- ja opiskeluympäristön on oltava fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen ja tuettava oppilaiden ja opiskelijoiden terveyttä. Koulun opetussuunnitelmaan tulee sisältyä suunnitelma, jossa on määritelty oppilas- ja opiskelijahuollon toiminta koulu yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi. Koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvien ongelmien ja kriisitilanteiden ehkäisy, tunnistaminen ja hoitaminen on erityisesti oppilas- ja opiskelijahuollon tehtävä. Suunnitelmassa määritellään toimenpiteet ja työnjako mm. luvattomien poissaoloihin, koulukiusaamiseen ja mielenterveyskysymyksiin liittyen. Lukion opetussuunnitelmassa tulee huomioida myös opiskelijoiden osallisuuden tukeminen oman työyhteisön hyvinvoinnin edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisy. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004; ks. myös Oppilas- ja opiskelijahuolto Helsingissä 2003.)

Hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa kutsutaan perusopetuksessa oppilashuolloksi ja toisella asteella opiskelijahuolloksi. Vaikka määrittely kattaa myös yhteisöllisen näkökulman, termit on usein mielletty yksilöön kohdistuvaksi toiminnaksi. Opiskeluterveydenhuollon oppaassa suositellaan peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa uudeksi yläkäsitteeksi termiä opiskeluhuolto, joka kattaa sekä yksilöllisen että yhteisöllisen työn. (Opiskeluterveydenhuollon opas 2006.) Tässä tutkimuksessa termiä opiskeluhuolto käytetään kuvaamaan sekä perusopetuksen oppilaiden että lukio-opiskelijoiden keskuudessa tehtävää hyvinvointityötä, oppilas- ja opiskelijahuoltoa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan luvattomia poissaoloja, koulukiusaamista ja masentuneisuutta helsinkiläiskouluissa. Lisäksi selvitetään, keneltä ja kuinka hyvin nuoret kokevat saavansa apua koulunkäyntiin liittyvissä ja muissa vaikeuksissa. Aineistona käytetään Kouluterveyskyselyn tuloksia vuosilta 1996–2006. Lintsaamisesta, koulukiusaamisesta ja masentuneisuudesta on raportoitu aiemmin perustulokset Helsingin kuntaraporteissa (liite 1 ja <http://www.edu.hel.fi> > Palvelut > Julkaisut > Muita julkaisuja).

Kouluterveyskysely tuottaa valtakunnallisesti vertailukelpoisella menetelmällä kunnille ja kouluille tietoa nuorten terveydestä, terveystottumuksista ja koulukokemuksista. Tiedot kerätään samoissa kunnissa joka toinen vuosi opettajan ohjaamina luokkakyselyinä, jotka tehdään kunnan peruskoulujen 8. ja 9. luokilla sekä lukioiden 1. ja 2. vuosikursseilla. Koska kyselyt tehdään pääosin samalla lomakkeella, samaan aikaan vuodesta ja samalla menetelmällä, saadaan kunnasta kahden vuoden välein vertailukelpoista tietoa kouluista sekä oppilaiden ja opiskelijoiden terveydestä ja terveystottumuksista.

2 Aineisto ja menetelmät

2.1 Aineisto

Kouluterveyskysely tehtiin Helsingissä ensimmäisen kerran joulukuussa 1995 kuuden peruskoulun 8. ja 9. luokilla, viiden lukion 2. vuosikurssilla ja kolmen ammatillisen oppilaitoksen 2. vuosikurssilla. Huhtikuusta 1996 lähtien Kouluterveyskyselyyn ovat Helsingissä osallistuneet kahden vuoden välein peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaat ja lukion 2. vuosikurssin opiskelijat. Vuoteen 1998 asti kysely tehtiin myös ammatillisten oppilaitosten 2. vuosikursseilla. Vuonna 2000 kysely laajennettiin koskemaan lukion 1. vuosikurssin opiskelijoita.

Opetusvirasto ja koulut ovat huolehtineet kyselyn organisoinnista. Lomakkeet on toimitettu suoraan kirjapainosta rehtoreille, jotka ovat hoitaneet käytännön järjestelyt kouluissa. Kysely on tehty yhden oppitunnin aikana opettajan ohjaamana. Vastaajat ovat palauttaneet opettajalle nimettömät lomakkeet, jotka on suljettu tunnin lopussa kirjekuoreen yhdessä opettajan täyttämän saatelomakkeen kanssa. Kouluista lomakkeet on lähetetty tutkimusryhmälle tallennusta varten.

Peruskoulun 8. ja 9. luokilta on saatavilla kymmenen vuoden aikasarja vuodesta 1996 alkaen niiden kysymysten osalta, jotka ovat olleet mukana alusta lähtien. Lukiossa muutoksia tarkastellaan 1. ja 2. vuosikursseilta, jolloin niitä voidaan seurata kuuden vuoden ajan vuodesta 2000 alkaen. Vastanneiden lukumäärä peruskoulun 8. ja 9. luokilla vuosina 1996–2006 oli vuosittain 6605, 7607, 7330, 7907, 8184 ja 8595. Lukion 1. ja 2. vuosikursseilla vuosina 2000–2006 vastasi vuosittain 5224, 6075, 5985 ja 6153 opiskelijaa. (Taulukko 1.) Vastanneiden lukumäärät kouluittain ovat liitteessä 2, sivulla 43.

Vuonna 2006 kyselyyn osallistui oppilaita ja opiskelijoita 64 peruskoulusta ja 36 lukiosta. Tilastokeskuksen oppilasmäärätiedoista laskettuna aineisto kattoi peruskoulussa 77 % kahdeksaluokkalaisista, 73 % yhdeksäsluokkalaisista, 74 % lukion 1. vuosikurssin ja 67 % lukion 2. vuosikurssin opiskelijoista.

Taulukko 1. Vastanneiden lukumäärä peruskoulun 8. ja 9. luokilla sekä lukion 1. ja 2. vuosikursseilla luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuosina 1996–2006.

Vuosi	Peruskoulu					Lukio				
	8. luokka		9. luokka		Yhteensä	1. vuosikurssi		2. vuosikurssi		Yhteensä
	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt		Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	
1996	1689	1759	1605	1552	6605	-	-	912	1288	2200
1998	1908	2016	1853	1830	7607	-	-	899	1134	2033
2000	1911	1861	1731	1827	7330	1106	1664	1019	1435	5224
2002	2129	2066	1882	1830	7907	1356	1879	1134	1706	6075
2004	2161	2077	1965	1981	8184	1370	1908	1123	1584	5985
2006	2201	2226	2091	2077	8595	1458	1798	1128	1769	6153

2.2 Käytetyt muuttujat

Nuorten poissaolopäiviä kuukauden aikana selvitettiin samassa kysymyksessä erikseen sairauden takia, **pinnaamisen tai lintsauksen takia** ja muista syistä. Vastausvaihtoehtoina olivat "en yhtään", "yhden päivän", "2–3 päivää" ja "yli 3 päivää". Alakohta "muista syistä" lisättiin kysymykseen vuonna 2002. Tämän vuoksi tätä aikaisempien vuosien tulokset lintsaamisesta eivät ole täysin vertailukelpoisia uudempien kanssa. Siksi lintsaamisesta tapahtuneita muutoksia tarkastellaan vuodesta 2002 alkaen.

Kouluterveyskyselyssä **koulukiusaaminen** määritellään seuraavasti: "Kiusaamisella tarkoitetaan sitä, kun toinen oppilas tai ryhmä oppilaita sanoo tai tekee epämiellyttäviä asioita jollekin oppilaille. Kiusaamista on myös se, kun oppilasta kiusoitellaan toistuvasti tavalla, josta hän ei pidä. Kiusaamista ei ole se, kun kaksi suunnilleen samanvahvuista oppilasta riitelevät.". Nuorilta kysyttiin sekä kiusatuksi joutumista että muiden oppilaiden kiusaamiseen osallistumista lukukauden aikana. Vastausvaihtoehtoina olivat "useita kertoja viikossa", "noin kerran viikossa", "harvemmin", ja "ei lainkaan". Muutoksia voidaan seurata vuodesta 1996 alkaen.

Masentuneisuutta on mitattu vuodesta 1998 alkaen 12 kysymyksellä (kyselylomake osoitteessa <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/Fl/perustiedot/lomakkeet.htm>). Ne perustuvat kansainvälisesti tunnettuun Beckin masentuneisuuden väestökyselyyn. Raimo Raitasalo Kelan tutkimus- ja kehitysyksiköstä on soveltanut Beckin kysymyssarjan Suomeen. Raitasalo on lisännyt kysymyksiin ensimmäiseksi myönteisen vaihtoehdon, joka mittaa itseluottamusta. Alun perin kolmetoistaosaisesta kysymyssarjasta on Kouluterveyskyselyssä jätetty pois itsesuhoisuutta koskeva kysymys. Muutoksen ei ole havaittu vaikuttavan merkittävästi mielialakyselyn käytettävyyteen nuorilla (Kaltiala-Heino ym. 2003).

Masentuneisuutta arvioitiin summapistemäärällä, johon laskettiin yhteen vastausvaihtoehdot seuraavasti: kaksi ensimmäistä antoi nolla pistettä, kolmas yhden pisteen, neljäs kaksi ja viimeinen vaihtoehto kolme pistettä. Kahdentoista kysymyksen summapistemäärä luokiteltiin neljään luokkaan:

0–4 pistettä	ei masentuneisuutta
5–7 pistettä	lievä masentuneisuus
8–15 pistettä	keskivaikea masentuneisuus
16–36 pistettä	vaikea masentuneisuus.

Lievä masentuneisuus ymmärretään lapsuuden ja nuoruuden tavanomaisiksi mielialavaihteiluiksi. Keskivaikeata masentuneisuutta pidetään jo merkittävänä ja vaikean ajatellaan vaativan pikaista tukea. Mielialakyselyllä voidaan kartoittaa masentuneisuuden aste, mutta varsinaisen depression toteaminen vaatii lääkärin diagnoosin.

Samoista kysymyksistä, joilla kartoitettiin masentuneisuutta, muodostettiin myös **hyvää mielialaa** mittava summamuuttuja. Käsitettä hyvä mieliala käyttää mm. Kaltiala-Heino (1998). Ensimmäinen vastausvaihtoehto antoi yhden pisteen ja seuraavat nolla pistettä. Hyvä mieliala on jaettu kolmeen luokkaan. Tässä tutkimuksessa luokat on nimetty seuraavasti (suluissa ovat Kaltiala-Heinon käyttämät termit):

0–3 pistettä	jonkin verran hyvä mieliala (vähän)
4–7 pistettä	melko hyvä mieliala (keskinkertaisesti)
8–12 pistettä	erittäin hyvä mieliala (paljon).

Nuorten **avun hakemista masentuneeseen oloon** kysyttiin kolmella kysymyksellä. Ensin selvitettiin, kuinka monesta tuntuu sitä, että he tarvitsevat apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia. Sitten kysyttiin, ovatko nuoret hakeneet apua masentuneeseen tai ahdistuneeseen oloon puhumalla siitä ystäville, vanhemmilleen tai muille aikuisille. Lisäksi kysyttiin

avun hakemisesta joltain ammattiauttajalta. Tarkastelu rajattiin niihin nuoriin, joilla oli keski- vaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta.

Koulun työilmapiiriä mitattiin summamuuttujalla, joka muodostui neljästä opettajasuhteeseen ja luokan ilmapiiriin liittyvästä väittämästä, kahdesta työympäristöön liittyvästä haittatekijästä sekä kolmesta vuorovaikutukseen liittyvästä kysymyksestä (ks. tarkemmin liite 3). Summamuuttuja jaettiin kolmeen luokkaan: hyvä, keskinkertainen ja huono.

Vaikeuksia opiskelussa mitattiin seuraavien asioiden avulla: läksyjen tekeminen, kokeisiin valmistautuminen, parhaan opiskelutavan löytäminen, omatoimisuutta vaativien tehtävien hoitaminen, kirjoittamistehtävien tekeminen, lukemistehtävien tekeminen ja opetuksen seuraaminen (ks. tarkemmin liite 3). Summamuuttuja jaettiin kolmeen luokkaan: vähän, keskinkertaisesti ja paljon.

Masentuneisuuteen ja lintsaamiseen yhteydessä olevia tekijöitä etsittäessä muodostettiin nuorten **arkirytmiiä** kuvaava summamuuttujaa, joka koostuu kuudesta muuttujasta: 1) syö aamupalaa kaikkina aamuina kouluviikon aikana, 2) syö tarjotun kouluruoan, 3) syö epäterveellisiä välipaloja koulussa korkeintaan kerran viikon aikana, 4) perhe syö iltapäivällä tai illalla yhteisen aterian, 5) harrastaa liikuntaa vähintään kaksi kertaa viikossa ja 6) menee nukkumaan viimeistään klo 23 (ks. tarkemmin liite 3). Mikäli vastaaja täytti edellä mainitut ehdot, hän sai kustakin kohdasta yhden pisteen. Jos vastaaja ei täyttänyt ehtoja, hän ei saanut pisteitä. Pisteet laskettiin yhteen ja arkirytmii luokiteltiin seuraavasti:

0–2 pistettä	huono
3–5 pistettä	keskinkertainen
6 pistettä	hyvä.

Muiden muuttujien ja indikaattoreiden muodostaminen on selvitetty liitteessä 3.

2.3 Analyysimenetelmät

Tulokset lintsamisesta, koulukiusaamisesta ja mielialaan, kouluyhteisöön ja opiskeluhuoltoon liittyvistä kysymyksistä esitetään liitetaulukkoissa luokka-aste- ja sukupuolivakioituina prosenttiosuuksina. Vakiointi tarkoittaa käytännössä sitä, että oletetaan jokaisessa luokka-asteen ja sukupuolen mukaisessa osajoukossa olevan yhtä paljon vastaajia. Esimerkiksi lukion tilannetta koskeva luku on saatu laskemalla neljän osajoukon (1. vuosikurssin pojat, 1. vuosikurssin tytöt, 2. vuosikurssin pojat, 2. vuosikurssin tytöt) prosenttiluvuista keskiarvo. Muutoksia tarkastellaan tekstissä ja kuvioissa sukupuolen mukaan sekä tarvittaessa myös luokka-asteen mukaan. Raportin tiiviiden vuoksi näitä tuloksia ei esitetä erikseen taulukoina. Muutoksia kuvataan niiltä vuosilta, jolloin kysymykset ovat olleet mukana.

Koulukiusaamiseen, lintsamiseen ja masentuneisuuteen liittyviä riskitekijöitä kartoitettiin logistisen regressioanalyysin avulla. Siinä valitaan yksi selitettävä muuttuja ja useita selittäviä muuttujia. Analyysimenetelmän avulla voidaan löytää todennäköisyys sille, että selvitettävät asiat esiintyvät yhtä aikaa, mutta syy-seuraussuhdetta ei pystytä saamaan selville.

Analyysiä varten muuttujat jaettiin kaksiluokkaisiksi eli dikotomisoitiin. Osa muuttujista on Kouluterveyskyselyn kuntaraporteissa käytettyjä indikaattoreita ja osa on muodostettu tätä tutkimusta varten. Koska tutkittavana oli kolme ilmiötä, tehtiin niille kolme erillistä analyysimallia. Selitettävänä muuttujina olivat indikaattorit "*Lintsannut ainakin 2 päivää kuukauden aikana*", "*Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa*" ja "*Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus*". Alla on lueteltu malleissa selittäjinä käytetyt indikaattorit ja dikotomisoidut muuttujat. Niiden muodostaminen selvitetään liitteessä 3.

Kaikissa malleissa oli mukana seitsemän opiskeluhuoltoon liittyvää muuttujaa: "*Koulunkäynnissä ja opiskelussa avun puutetta*", "*Avun puutetta muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa*", "*Tyytymätön kouluterveydenhuoltoon henkilökohtaisissa asioissa*", "*Vaikea päästä kouluterveydenhoitajan vastaanotolle*", "*Vaikea päästä koululääkärin vastaanotolle*", "*Vaikea*

päästä koulukuraattorin vastaanotolle" ja "Vaikea päästä koulupsykologin vastaanotolle". Muita kaikissa malleissa olevia indikaattoreita olivat: "Ei pidä lainkaan koulunkäynnistä", "Koulun työilmapiirissä ongelmia", "Vaikeuksia opiskelussa", "Kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana", "Ei yhtään läheistä ystävää" ja "Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa" sekä sukupuoli ja kouluaste.

Lintsaamiseen liittyviä tekijöitä kartoittavassa mallissa oli mukana edellä mainittujen muuttujien lisäksi indikaattorit: "Koulutyöhön liittyvä työmäärä liian suur", "Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa", "Väsymystä lähes päivittäin", "Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus", "Vanhemmat eivät tunne useimpia ystäviä", "Vanhemmat eivät tiedä aina viikonloppuiltojen viettopaikkaa" ja "Huono arkirytm".

Koulukiusaamisen selittäjinä testattiin aikaisemmin mainittujen yhteisten muuttujien lisäksi seuraavia indikaattoreita: "Lintsannut ainakin 2 päivää kuukauden aikana", "Päivittäin vähintään kaksi oiretta" ja "Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus".

Masentuneisuuden riskitekijöitä kartoitettaessa käytettiin yhteisten muuttujien lisäksi seuraavia muuttujia: "Koulutyöhön liittyvä työmäärä liian suur", "Lintsannut ainakin 2 päivää kuukauden aikana", "Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa", "Oppilaiden mielipiteitä ei oteta huomioon koulutyön kehittämisessä", "Ei tiedä keinoista vaikuttaa koulun asioihin", "Terveystila keskinkertainen tai huono", "Päivittäin vähintään kaksi oiretta", "Vanhemmat eivät tiedä aina viikonloppuiltojen viettopaikkaa", "Vanhemmat eivät tunne useimpia ystäviä" ja "Huono arkirytm".

Malleissa mukana olevista muuttujista lintsaamiseen eivät olleet merkitsevässä yhteydessä vaikeudet päästä kouluterveydenhoitajan, -lääkärin, -kuraattorin ja -psykologin vastaanotolle, tyytymättömyys kouluterveydenhuollon toimivuuteen henkilökohtaisissa asioissa, huono koulun työilmapiiri, avun puute opiskeluvaikeuksissa eikä keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa.

Koulukiusaamiseen ei ollut merkitsevässä yhteydessä se, ettei pitänyt lainkaan koulunkäynnistä, vaikeudet opiskelussa, avun puute kouluvaikeuksissa, keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa eikä vaikeudet päästä kouluterveydenhoitajan, -lääkärin ja -psykologin vastaanotolle.

Masentuneisuuteen eivät olleet merkitsevässä yhteydessä vaikeudet päästä kouluterveydenhoitajan, -lääkärin ja -psykologin vastaanotolle eikä muuttajat "Oppilaiden mielipiteitä ei oteta huomioon koulutyön kehittämisessä", "Ei tiedä keinoista vaikuttaa koulun asioihin" ja "Vanhemmat eivät tiedä aina viikonloppuiltojen viettopaikkaa".

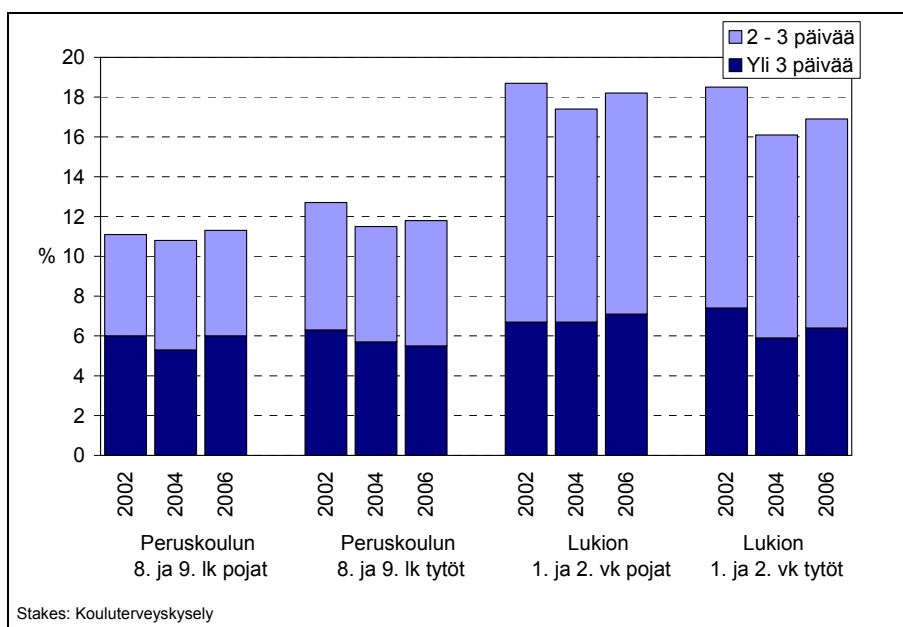
Ristiintaulukoinnin avulla tarkasteltiin lähemmin niitä muuttujia, joilla oli logistisen regressioanalyysin mukaan merkitsevä yhteys lintsaamiseen, koulukiusaamiseen ja masentuneisuuteen.

Vastaavanlaiset analyysit tehtiin selittäen lintsaamattomuutta, koulukiusaamattomuutta ja hyvää mielialaa. Näissä analyyseissä selittävistä muuttujista käytettiin niiden myönteistä puolta (ks. tarkemmin liite 3).

3 Luvattomat poissaolot, koulukiusaaminen ja mieliala

3.1 Luvattomat poissaolot

Lintsaaminen on pysynyt peruskoulun yläluokkalaisilla samalla tasolla neljän viime vuoden aikana (kuvio 1; liitetaulukko 1). Yläluokkien pojista 11 prosenttia ja tytöistä 12–13 prosenttia oli lintsannut ainakin kaksi kokonaista koulupäivää kuukauden aikana. Lukiossa lintsaaminen oli lähes kaksi kertaa yleisempää kuin peruskoulun yläluokilla. Vuonna 2002 19 prosenttia lukiolaispojista ja -tytöistä oli lintsannut useita päiviä kuukauden aikana. Lintsaaminen väheni lukiolaisilla hieman vuonna 2004, mutta on sen jälkeen alkanut lisääntyä. Vuonna 2006 kaksi tai useampia päiviä lintsanneiden osuus lukiossa oli 18 prosenttia pojista ja 17 prosenttia tytöistä. Enemmän kuin kolme koulupäivää kuukauden aikana lintsanneita oli kaikkina vuosina 5–7 prosenttia pojista ja tytöistä sekä peruskoulun yläluokilla että lukiossa.

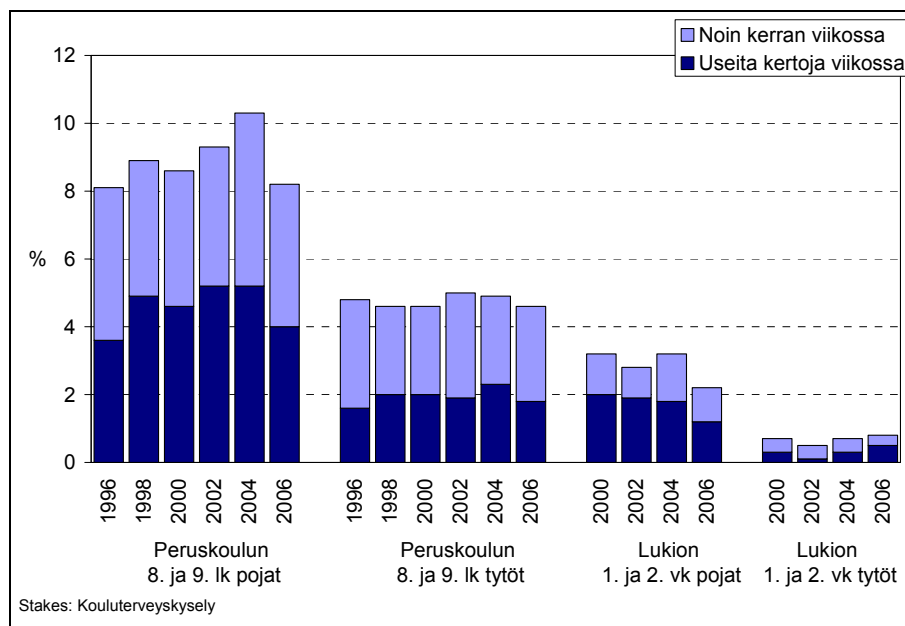
Kuvio 1. Lintsannut vähintään kaksi koulupäivää kuukauden aikana. Luokkastevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2002–2006.

Kolme neljästä peruskoulun yläluokkalaisesta ei ole lintsannut yhtään koulupäivää kuukauden aikana (liitetaulukko 1). Osuus on pysynyt samana neljän vuoden aikana. Vuonna 2002 lukiolaispojista 61 prosenttia ja lukiolaistyttöistä 56 prosenttia ei ollut lintsannut kokonaisia koulupäiviä kuukauden aikana. Osuudet kasvoivat pojilla 64 prosenttiin ja tytöillä 60 prosenttiin neljässä vuodessa.

3.2 Koulukiusaaminen

Koulukiusaamista voidaan tarkastella sekä kiusatun että kiusaajan näkökulmasta. Peruskoulun yläluokkalaiset joutuivat kiusatuksi noin kaksi kertaa yleisemmin kuin lukiolaiset ja pojat noin kolme kertaa yleisemmin kuin tytöt (kuvio 2; liitetaulukko 2). Vuonna 1996 kahdeksan prosenttia ja vuosina 1998–2002 yhdeksän prosenttia yläluokkien pojista joutui koulukiusaamisen kohteeksi vähintään kerran viikossa lukukauden aikana. Vuonna 2004 osuus kasvoi kymmeneen prosenttiin, mutta on vähentynyt sen jälkeen kymmenen vuoden takaiselle tasolle eli kahdeksaan prosenttiin. Noin puolta koulukiusatuista yläluokkien pojista oli kiusattu useita kertoja viikossa. Kaikkina vuosina viisi prosenttia yläluokkien tytöistä oli joutunut koulukiusaamisen kohteeksi vähintään kerran viikossa lukuvuoden aikana – useita kertoja viikossa oli kiusattu kahta prosenttia.

Lukiossa koulukiusaaminen oli huomattavasti harvinaisempaa kuin peruskoulun yläluokilla (kuvio 2; liitetaulukko 2). Lukion pojista kolme prosenttia oli joutunut kiusatuksi vähintään kerran viikossa lukukauden aikana vuosina 2000–2004. Suurinta osaa oli kiusattu useita kertoja viikossa. Vuonna 2006 koulukiusaamisen kohteeksi joutuneiden osuus lukiolaispojista oli kaksi prosenttia. Kaikkina vuosina vain yksi prosentti lukiolaistytöistä oli joutunut viikoittain toistuvan koulukiusaamisen kohteeksi.

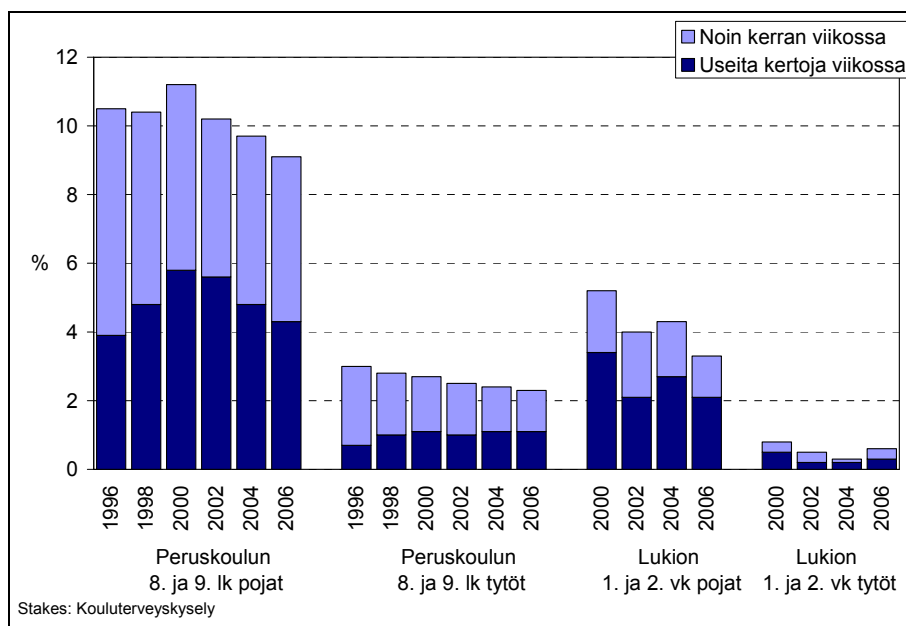

Kuvio 2. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa lukukauden aikana. Luokkastevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1996–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.

Suurin osa peruskoulun yläluokkien oppilaista ei joutunut lainkaan kiusatuksi lukukauden aikana: noin kaksi kolmesta pojasta ja kolme neljästä tytöstä ei ilmoittanut kiusaamisesta (liitetaulukko 2). Osuus pysyi samana kaikkina vuosina. Lukiossa noin yhdeksän kymmenestä opiskelijasta ei ollut joutunut lukuvuoden aikana lainkaan kiusatuksi.

Muiden oppilaiden kiusaamiseen osallistuneiden peruskoulun yläluokkalaisten osuus on pysynyt lähes samana kahdeksan vuoden aikana (kuvio 3; liitetaulukko 3). Yläluokkien pojista joka kymmenes ilmoitti osallistuneensa muiden oppilaiden kiusaamiseen koulussa vähintään kerran viikossa. Osuus oli suurimmillaan (11 %) vuonna 2000 ja on pienentynyt sen jälkeen 9 prosenttiin. Noin puolet muita oppilaita kiusaavista yläluokkalaisista pojista teki sitä useita kertoja viikossa. Kaikkina vuosina vain 2–3 prosenttia yläluokkien tytöistä oli osallistunut vii-

koittain koulukiusaamiseen. Lukiolaispojilla toistuvasti kiusaamiseen osallistuneiden osuus on pienentynyt kuuden vuoden aikana viidestä prosentista kolmeen prosenttiin. Vain alle prosentti lukiolaistytöistä kiusasi muita opiskelijoita kerran viikossa tai useammin.

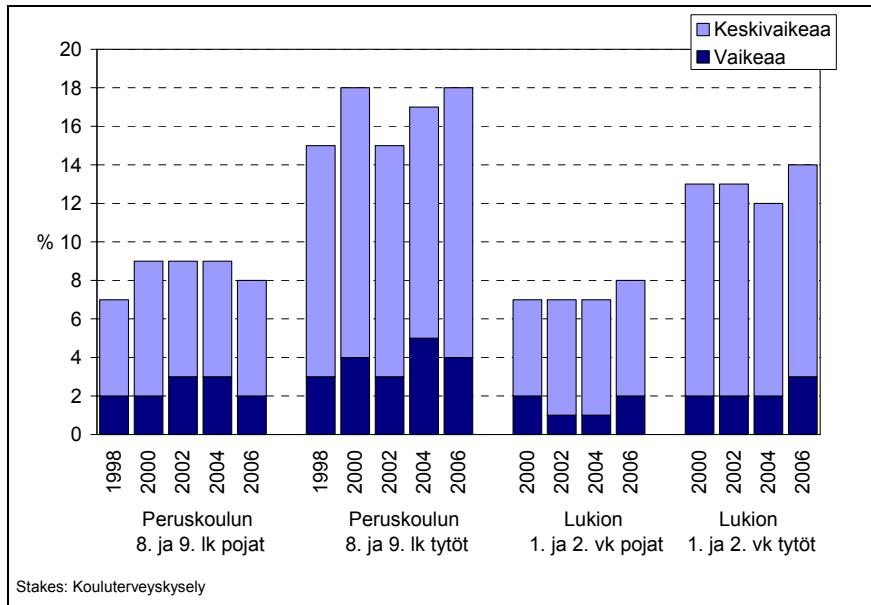
Kuvio 3. Koulukiusaamiseen osallistuminen vähintään kerran viikossa lukukauden aikana. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1996–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.

Sekä peruskoulun yläluokilla että lukiossa pojat ilmoittivat hieman yleisemmin osallistuvansa muiden kiusaamiseen kuin joutuvansa kiusaamisen kohteeksi (kuviot 2 ja 3). Sen sijaan peruskoulun yläluokkien tytöt ilmoittivat yleisemmin joutuvansa kiusaamisen kohteeksi kuin kiusaavansa muita. Lukiolaistytöillä kiusaaminen ja kiusatuksi joutuminen olivat yhtä harvinaisia.

3.3 Mieliala

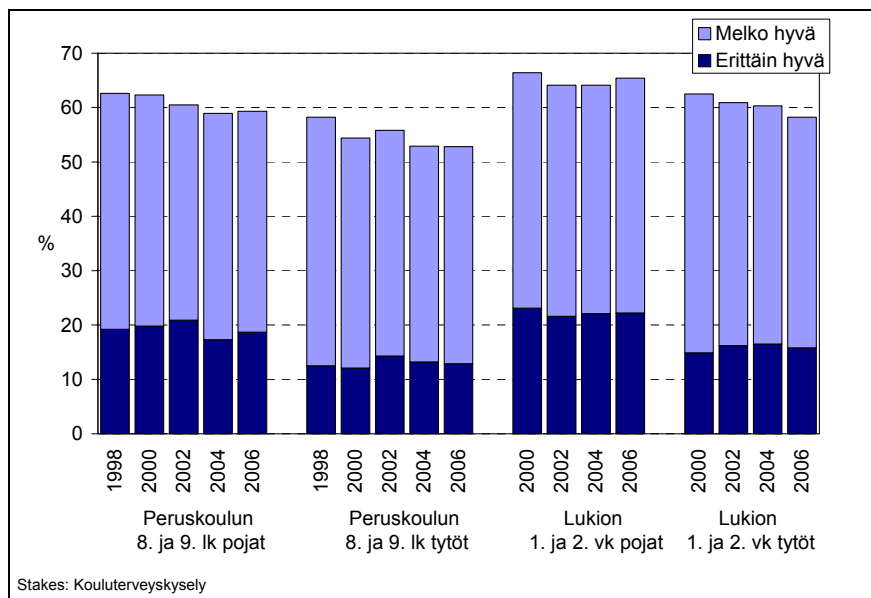
Vuonna 1998 seitsemällä prosentilla peruskoulun 8. ja 9. luokkien pojista oli keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta (kuvio 4; liitetaulukko 4). Osuus kasvoi sen jälkeen yhdeksään prosenttiin, mutta on pienentynyt kahden viime vuoden aikana kahdeksaan prosenttiin. Masentuneisuus oli lukion pojilla yhtä yleistä kuin yläluokkien pojilla. Vuosina 2000–2004 keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta oli seitsemällä prosentilla ja vuonna 2006 kahdeksalla prosentilla lukion 1. ja 2. vuosikurssin pojista. Masentuneisuus oli tytöillä noin kaksi kertaa yleisempää kuin pojilla. Peruskoulun yläluokilla 15 prosentilla tytöistä oli keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta vuonna 1998. Vuonna 2000 osuus kasvoi 18 prosenttiin, mutta väheni sen jälkeen ennalleen. Vuoden 2002 jälkeen yläluokkien tyttöjen masentuneisuus on yleistynyt vuosi vuodelta kuuden vuoden takaiselle tasolle (18 %). Lukiossa keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneiden osuus tytöistä on vaihdellut 12 prosentista 14 prosenttiin eri vuosina. Masentuneisuus oli yleisimmillään vuonna 2006.

Vaikeaa masentuneisuutta oli eri vuosina 1–2 prosentilla lukion pojista ja 2–3 prosentilla yläluokkien pojista ja lukion tytöistä (kuvio 4; liitetaulukko 4). Yleisintä vaikeaa masentuneisuutta oli yläluokkien tytöillä: vaikeasti masentuneiden osuus vaihteli 3 prosentista 5 prosenttiin.

Kuvio 4. Keskiaste ja vaikea masentuneisuus. Luokka-astevakioidut prosentiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.

Erittäin hyvä mieliala oli noin joka viidennellä pojalla niin peruskoulun yläluokilla kuin lukiossa (kuvio 5; liitetäulukko 5). Vastaavat osuudet tytöistä olivat hieman pienemmät. Peruskoulun yläluokilla joka seitsemännellä ja lukiossa joka kuudennella tytöllä oli erittäin hyvä mieliala. Tilanne on pysynyt samana peruskoulun yläluokilla kahdeksan ja lukiossa kuuden vuoden ajan. Kun lasketaan yhteensä ne nuoret, joilla oli melko tai erittäin hyvä mieliala, osuudet ovat huomattavasti suuremmat. Yleisintä melko tai erittäin hyvä mieliala oli lukion pojilla (64–66 %). Seuraavaksi yleisintä se oli yläluokkien pojilla ja lukion tytöillä. Vähiten hyvää mielialaa oli yläluokkien tytöillä. Heistä 53–58 prosentilla oli melko tai erittäin hyvä mieliala eri vuosina. Hyvä mieliala on vähentynyt hieman kaikissa ryhmissä lukuun ottamatta lukion poikia. Kielteisintä kehitys oli yläluokkien tytöillä.

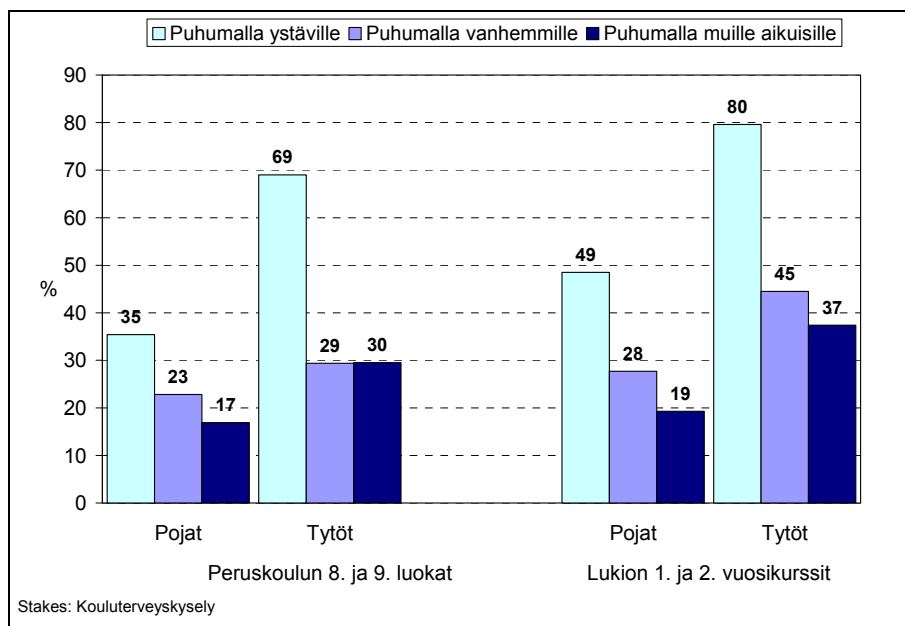
Kuvio 5. Melko tai erittäin hyvä mieliala. Luokka-astevakioidut prosentiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.

3.4 Avun tarve ja sen hakeminen masentuneisuuteen

Vuonna 2006 kolme prosenttia kaikista peruskoulun yläluokkien ja lukion pojista sekä seitsemästä kahdeksaan prosenttia tytöistä tunsivat tarvitsevansa apua masentuneen mielialan takia (liitetaulukko 6). Kun rajataan tarkastelu niihin nuoriin, joilla oli keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta, viidesosa pojista koki tarvitsevansa apua (liitetaulukko 7). Tyttöillä vastaavat osuudet olivat yläluokilla neljäsosa ja lukiossa kolmasosa.

Seuraavassa avun hakemista masentuneeseen tai ahdistuneeseen oloon tarkastellaan vain niiden nuorten osalta, jotka ovat keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneita. Vuonna 2006 selvästi yleisimmin apua masentuneen olon takia oli haettu puhumalla siitä ystäville tai muille nuorille (kuvio 6; liitetaulukko 8). Peruskoulun yläluokilla kolmasosa ja lukiossa puolet masentuneista pojista oli hakenut apua puhumalla siitä ystäville. Vastaavat osuudet tytöistä olivat yläluokilla 69 ja lukiossa 80 prosenttia. Vanhemmille puhumalla apua oli hakenut joka viides masentunut yläluokkalainen poika, lähes joka kolmas yläluokkalainen tyttö ja lukiolaispoika sekä lähes puolet lukion tytöistä. Avun hakeminen muilta aikuisilta oli hieman harvinaisempaa kuin sen hakeminen vanhemmilta, lukuun ottamatta yläluokkien tyttöjä, joilla se oli yhtä yleistä.

Peruskoulun yläluokilla kahdeksan ja lukiossa kuuden vuoden aikana on tapahtunut muutamia selkeitä muutoksia avun hakemisessa (liitetaulukko 8). Yläluokkien tyttöillä ystäville puhuminen on vähentynyt kymmenellä prosenttiyksiköllä. Lukion pojilla puhuminen ystäville ja muille aikuisille kuin vanhemmille on hieman lisääntynyt. Muille aikuisille puhuminen on lisääntynyt myös lukion tytöillä.

Kuvio 6. Avun hakeminen masentuneeseen oloon puhumalla siitä. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneista peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.

Nuorilta kysyttiin myös avun hakemista masentuneeseen oloon ammattiauttajilta. Keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneet nuoret ovat hakeneet apua yleisimmin psykologilta: 13 prosenttia peruskoulun yläluokkien pojista, 16 prosenttia lukion pojista, 19 prosenttia yläluokkien tytöistä ja 39 prosenttia lukion tytöistä (taulukko 2). Seuraavaksi yleisintä oli hakea apua terveydenhoitajalta: kymmenesosa pojista, viidesosa yläluokkien tytöistä ja neljäsosa lukion tytöistä. Kolmanneksi yleisimmin apua haettiin lääkäriltä tai koulukuraattorilta. Kuuden vuoden aikana lukiolaispojilla on vähentynyt avun hakeminen opettajalta (liitetaulukko 9). Ter-

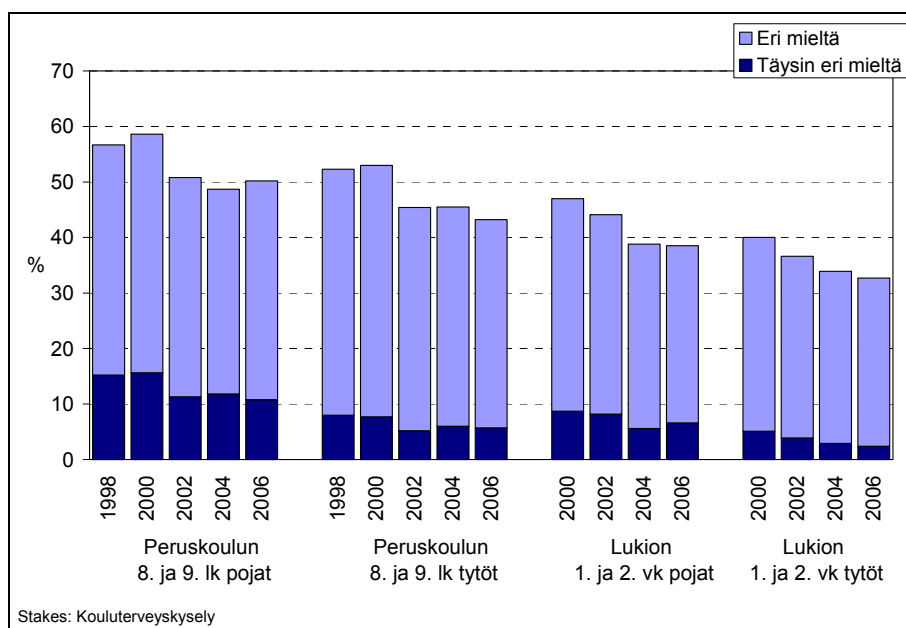
veydenhoitajan puoleen kääntyminen on lisääntynyt muilla paitsi yläluokkien tytöillä. Sekä yläluokkien että lukion tytöillä on lisääntynyt avun hakeminen psykologilta, muilta terveydenhuollon ammattilaisilta ja muun alan ammattiauttajilta. Lukion tytöillä on lisääntynyt myös avun hakeminen lääkäriltä.

Taulukko 2. Avun hakeminen ammattiauttajalta masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia. Luokka-astevakioidut prosenttisuudet keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneista peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.

	Peruskoulun 8. ja 9. luokat		Lukion 1. ja 2. vuosikurssit	
	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt
Psykologilta	13	19	16	39
Terveydenhoitajalta	11	18	11	25
Lääkäriltä	10	10	8	19
Koulukuraattorilta	9	17	4	14
Muulta terveydenhuollon ammattilaiselta	6	8	7	14
Opettajalta	7	7	5	7
Muun alan ammattiauttajalta	7	12	9	12
N (vaihtelee kysymyksen alakohdasta riippuen)	302–334	731–737	202–203	482–486

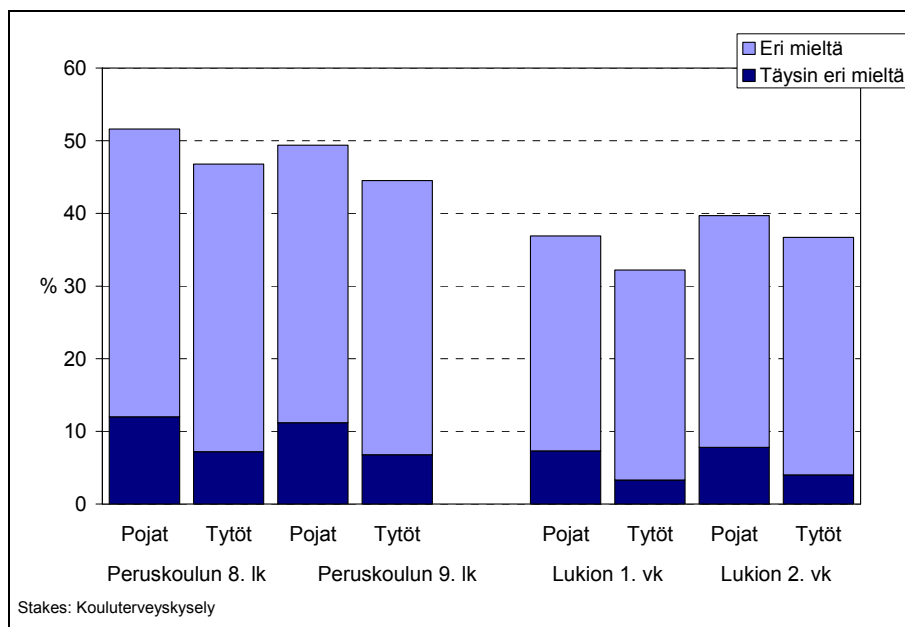
4 Koulu yhteisö ja opiskeluhoito

Oppilaiden mielipiteiden huomioon ottaminen koulutyön kehittämisessä on muuttunut myönteiseen suuntaan (kuvio 7; liitetaulukko 10). Vuosituhannen vaihteessa peruskoulun yläluokilla reilusti yli puolet pojista ja puolet tytöistä ja lukiossa lähes puolet pojista ja kaksi viidestä tytöstä oli sitä mieltä, ettei oppilaiden mielipiteitä oteta huomioon. Vuoteen 2006 mennessä vastaavat osuudet pienenivät yläluokkien pojilla puoleen, yläluokkien tytöillä ja lukion pojilla noin kahteen viidesosaan ja lukion tytöillä kolmasosaan.

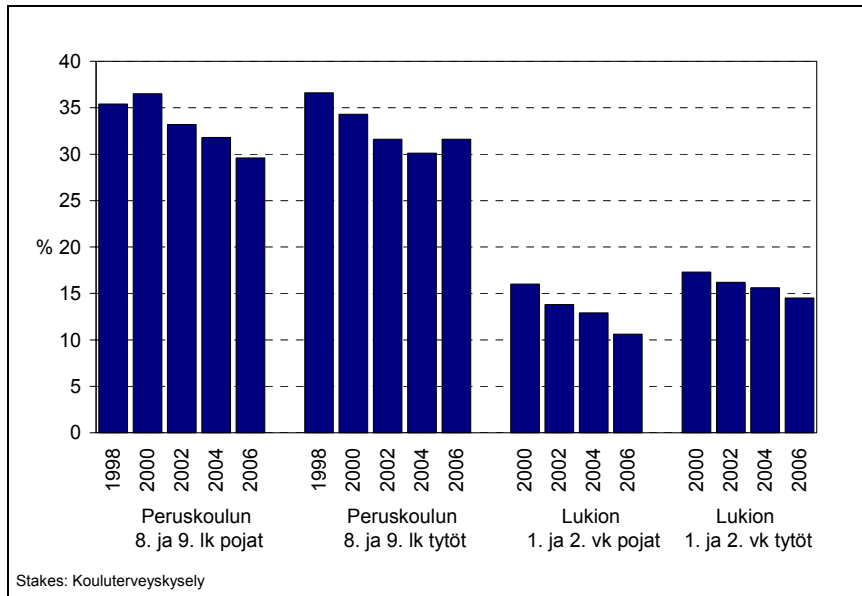
Kuvio 7. Eri mieltä väittämästä "Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä". Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.

Vuonna 2006 kysyttiin ensimmäistä kertaa kuinka hyvin nuoret tietävät, miten koulussa voi vaikuttaa koulun asioihin. Puolet peruskoulun yläluokkien pojista ei tiennyt keinoista vaikuttaa koulun asioihin (kuvio 8; liitetaulukko 11). Vastaava osuus yläluokkien tytöistä oli hieman pienempi, 45–47 prosenttia. Lukiossa tilanne oli parempi. Kaksi viidestä (37–40 %) lukiolaispojasta ja -tytöstä 2. vuosikurssilla ilmoitti, ettei tiennyt, miten koulun asioihin voi koulussa vaikuttaa. Vastaava osuus lukion 1. vuosikurssin tytöistä oli kolmasosa.

Kuvio 8. Eri mieltä väittämästä "Tiedän, miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin". Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.

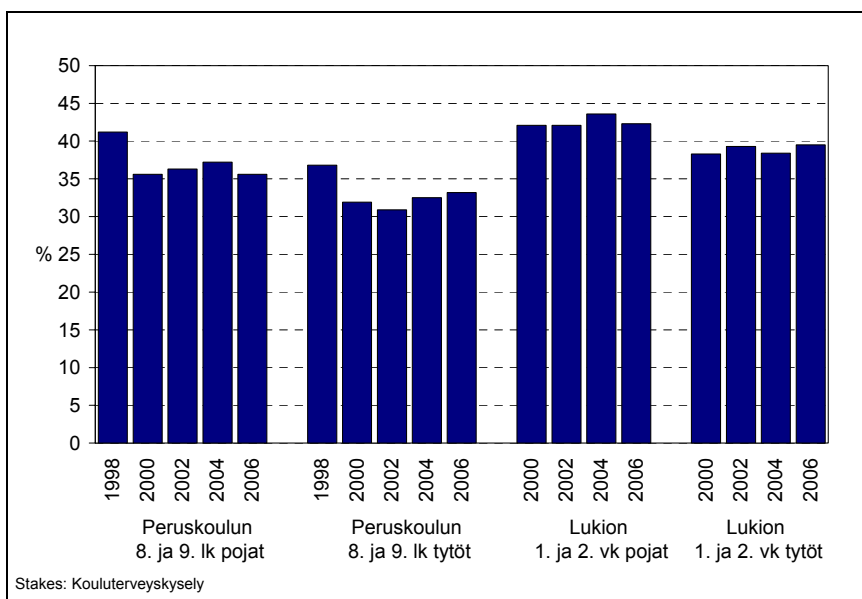
Ongelmia koulun työilmapiirissä kokevien nuorten osuudet ovat pienentyneet vuosi vuodelta (kuvio 9; liitetaulukko 12). Peruskoulun yläluokkien pojista ja tytöistä runsas kolmasosa piti koulun työilmapiiriä huonona vuosituhannen vaihteessa. Osuus pieneni pojilla 30 prosenttiin vuonna 2006 ja tytöillä jo kaksi vuotta aikaisemmin. Vuoden 2006 kyselyssä ongelmia työilmapiirissä kokevien osuus yläluokkien tytöistä on alkanut kasvaa hieman. Lukiolaiset kokivat huomattavasti vähemmän työilmapiiriongelmiä kuin yläluokkalaiset. Vuonna 2000 lukiolaisista 16–17 prosenttia piti lukion työilmapiiriä huonona. Kuusi vuotta myöhemmin osuudet olivat 11 prosenttia lukiolaispojista ja 15 prosenttia lukiolaistytöistä.

Kuvio 9. Koulun työilmapiirissä ongelmia. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.

Koulun työilmapiiriä hyvänä pitävien osuus peruskoulun yläluokkalaisista oli 8 prosenttia vuonna 1998 (liitetaulukko 12). Yläluokkien tytöillä osuus pysyi samana kahdeksan vuoden ajan, mutta kasvoi pojilla 12 prosenttiin vuonna 2006. Lukiossa 17 prosenttia pojista ja 15 prosenttia tytöistä koki työilmapiirin hyväksi vuonna 2000. Osuudet ovat kasvaneet viime vuosina lukiolaispojilla 23 prosenttiin ja lukiolaistytöillä 18 prosenttiin.

Vuonna 1998 opiskeluun liittyviä vaikeuksia oli peruskoulun yläluokilla 41 prosentilla pojista ja 37 prosentilla tytöistä (kuviot 9 ja 10; liitetaulukko 13). Opiskeluun liittyvät vaikeudet ovat pysyneet samalla tasolla koko 2000-luvun ajan: niitä oli 36–37 prosentilla yläluokkien pojista ja 31–33 prosentilla tytöistä. Vaikeudet opiskelussa olivat lukiossa hieman yleisempiä kuin peruskoulun yläluokilla: vaikeuksia oli eri vuosina 42–44 prosentilla lukiolaispojista ja 38–40 prosentilla lukiolaistytöistä.

Kuvio 10. Vaikeuksia opiskelussa. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1998–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.

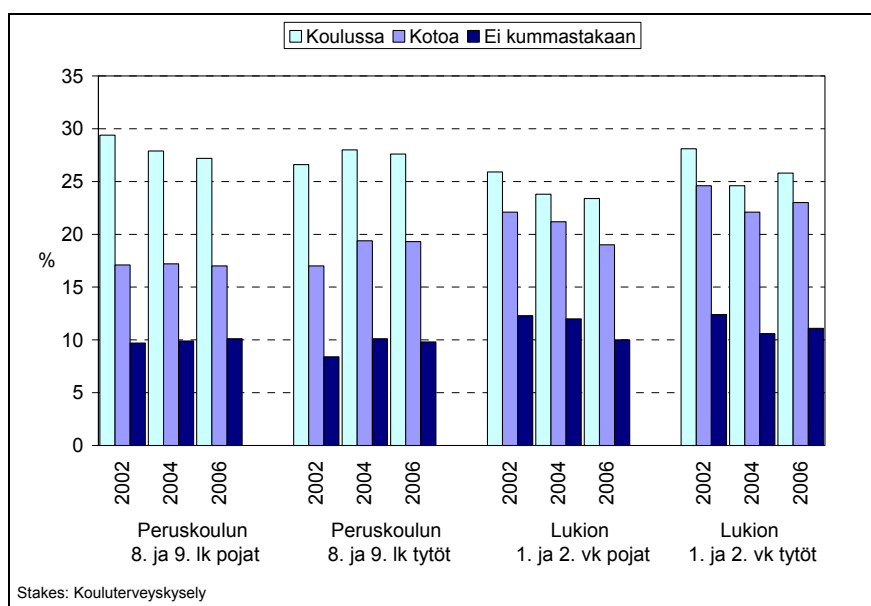
Vain vähän vaikeuksia opiskelussa oli peruskoulun yläluokilla 34 prosentilla pojista ja 37 prosentilla tytöistä vuonna 1998 (liitetaulukko 13). Sen jälkeen osuus on kasvanut kahteen viidesosaan sekä pojilla että tytöillä. Lukiossa kaikkina vuosina noin joka kolmannella pojalla oli vähän vaikeuksia opiskelussa. Lukiolaistytöillä vastaava osuus on vaihdellut vuodesta toiseen, vuonna 2006 vähän vaikeuksia oli kolmasosalla tytöistä.

4.1 Avun saaminen vaikeuksissa

Joka kymmenes peruskoulun yläluokkien poika ei saanut apua koulussa eikä kotona koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksiin (kuvio 11; liitetaulukko 14). Avunsaannissa ei ole tapahtunut muutoksia neljän vuoden aikana. Vastaava osuus yläluokkien tytöistä oli kahdeksan prosenttia vuonna 2002 ja muina vuosina sama kuin pojilla (10 %). Lukion pojilla on havaittavissa pientä myönteistä kehitystä: ilman apua jäävien osuus on pienentynyt 12 prosentista 10 prosenttiin vuonna 2006. Lukiolaistyttöjen tilanne oli lähes sama kuin lukiolaispoikien.

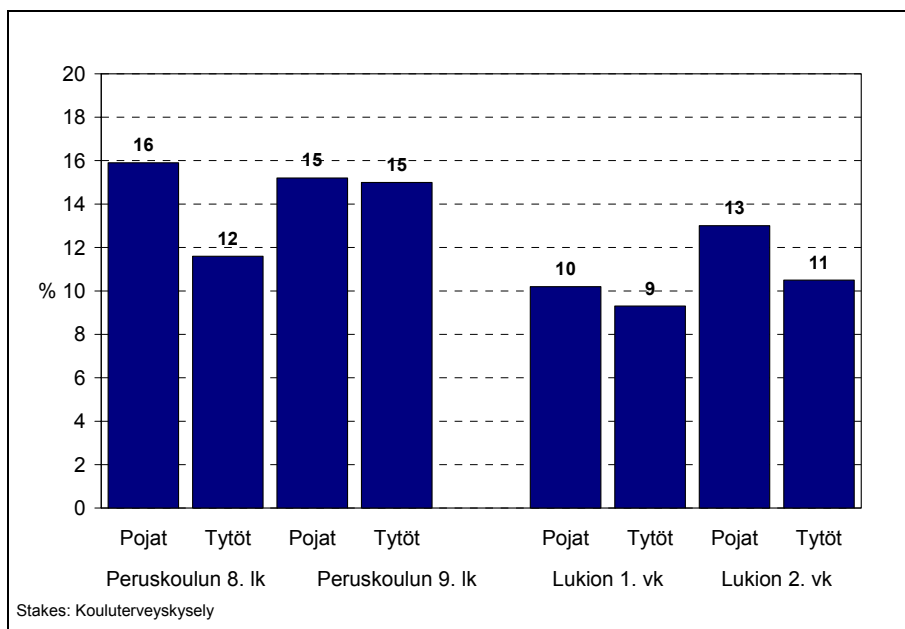
Peruskoulun yläluokilla runsas neljäsosa oppilaista ei saanut juuri koskaan koulussa apua koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvissä asioissa tai sai sitä vain harvoin (kuvio 11; liitetaulukko 15). Tilanne on pysynyt lähes ennallaan neljän vuoden ajan. Lukiossa ilman apua koulussa jääminen oli vuonna 2002 yhtä yleistä, mutta vuosina 2004–2006 hieman harvinaisempaa kuin peruskoulun yläluokilla.

Kaikkina vuosina joka kuudes yläluokkalainen poika ei saanut kotoa apua kouluvaikeuksiinsa (kuvio 11; liitetaulukko 16). Vastaava osuus oli yläluokkien tytöillä sama kuin pojilla vuonna 2002, mutta kasvoi sen jälkeen hieman (19 %:iin). Lukiolaispojista noin viidesosa ja lukiolais-tytöistä lähes neljäsosa ei saanut kotoa apua kouluvaikeuksiin. Osuus on pienentynyt hieman neljän vuoden aikana sekä lukiolaispojilla että -tytöillä.

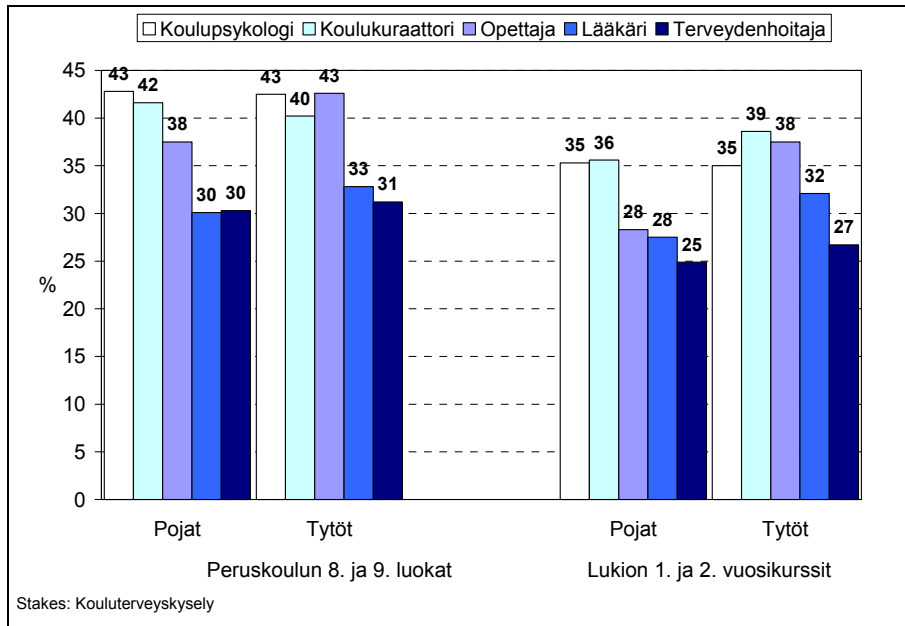
Kuvio 11. Harvoin tai ei lainkaan apua koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksiin koulussa tai kotoa. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2002–2006.

Muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa avun puutetta oli joka kuudennella peruskoulun 8. ja 9. luokkien pojalla ja 9. luokan tytöllä (kuvio 12; liitetaulukko 17). Peruskoulun 8. luokkien tytöillä avun puute oli harvinaisempaa: sitä oli 12 prosentilla. Lukiossa joka kymmenennellä 1. vuosikurssin pojalla ja tytöllä sekä 2. vuosikurssin tytöllä oli avun puutetta muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Yleisintä avun puute oli lukiossa 2. vuosikurssin pojilla (13 %).

Kuvio 12. Avun puutetta muissa kuin koulunkäynnin vaikeuksissa terveydenhoitajalta, lääkäriltä, koulupsykologilta, koulukuraattorilta tai opettajalta. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.

Muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä ongelmassa avun saaminen arvioitiin vaikeimmaksi koulupsykologilta, koulukuraattorilta ja opettajalta (kuvio 13; liitetaulukot 18–22). Avun saamista heiltä piti melko tai erittäin vaikeana noin kaksi viidestä peruskoulun yläluokkalaisesta ja runsas kolmasosa lukiolaisista. Noin kolmasosa yläluokkien pojista ja tytöistä sekä lukiolaistyttöistä ja runsas neljäsosa lukiolaispojista arvioi mahdollisuudet saada apua lääkäriltä huonoksi. Avun saamista muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa terveydenhoitajalta piti huonona noin kolmasosa yläluokkalaisista ja neljäsosa lukiolaisista.

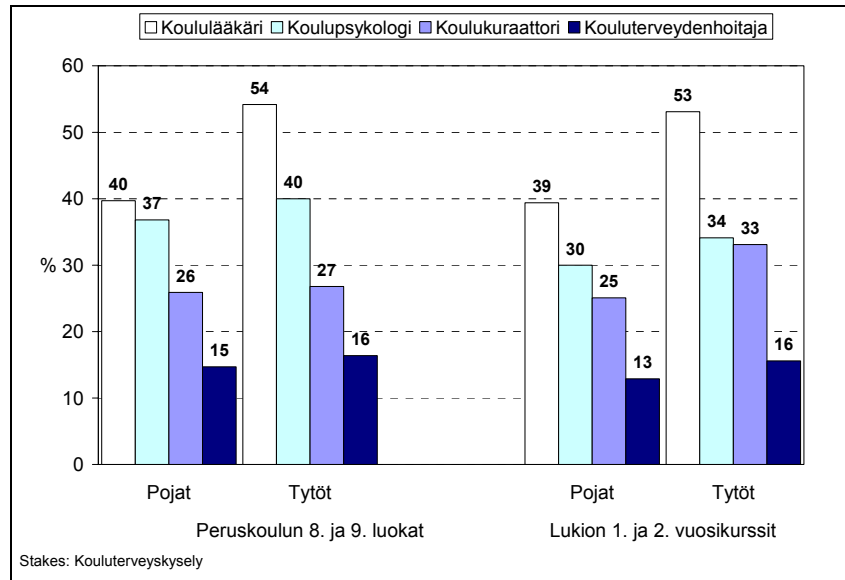
Kuvio 13. Avun saaminen melko tai erittäin huonosti muissa kuin koulunkäynnin ongelmassa terveydenhoitajalta, lääkäriltä, koulupsykologilta, koulukuraattorilta tai opettajalta. Luokka-astevakioidut prosentiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.

Erittäin vaikeaksi avun saamisen muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä ongelmassa koulupsykologilta ja -kuraattorilta arvioi noin joka viides peruskoulun yläluokkalainen ja noin joka seitsemäs lukiolainen (liitetaulukot 18–22). Avun saamisen opettajalta arvioi erittäin vaikeaksi joka seitsemäs yläluokkalainen ja joka kymmenes lukiolainen. Avun saamista terveydenhoitajalta ja lääkäriltä erittäin vaikeana piti yläluokilla joka kymmenes oppilas ja lukiossa lähes joka kymmenes opiskelija.

4.2 Opiskeluhuollon palvelujen saatavuus ja toimivuus

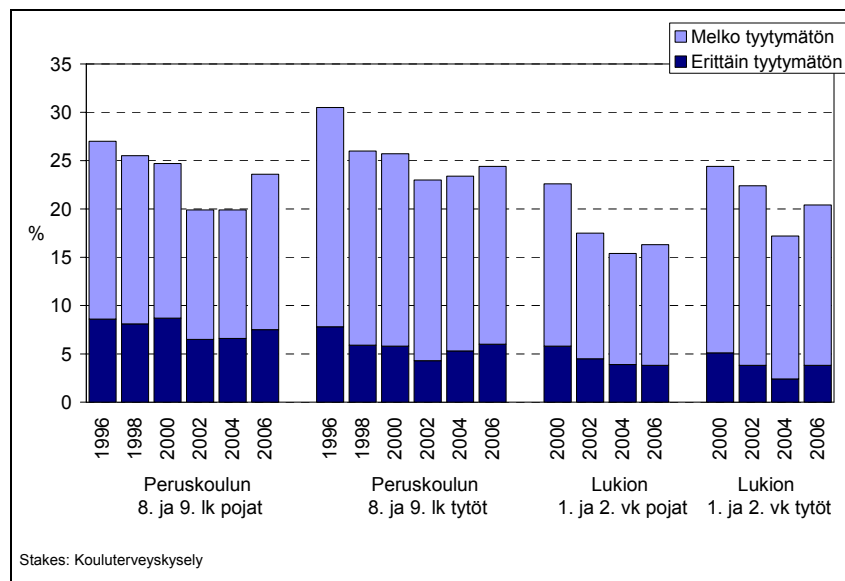
Nuorilta kysyttiin vuonna 2006 arviota siitä, kuinka helppoa kouluterveydenhoitajan, -lääkärin, -kuraattorin ja -psykologin vastaanotolle pääsy on, jos siihen jostain syystä olisi tarvetta. Vaikeimmaksi koettiin pääsy koululääkärin vastaanotolle: kaksi viidestä pojasta ja puolet tytöistä piti sitä melko tai erittäin vaikeana (kuvio 14; liitetaulukot 23–26). Toiseksi vaikeimpana pidettiin koulupsykologin vastaanotolle pääsyä: kaksi viidestä yläluokkaisesta ja noin joka kolmas lukiolainen arvioi sen vaikeaksi. Neljäsosa peruskoulun yläluokkien pojista ja tytöistä sekä lukion pojista koki koulukuraattorin vastaanotolle pääsyn vaikeaksi. Vastaava osuus lukion tytöistä oli kolmasosa. Helppoisimpana pidettiin kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsyä: noin joka kuudes nuori koki sen vaikeaksi. Poikkeuksena olivat lukion pojat, joista reilu kymmenesosa piti kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsyä vaikeana.

Erittäin vaikeaksi vastaanotolle pääsyn koki noin joka kymmenes nuori, lukuun ottamatta kouluterveydenhoitajan vastaanottoa, jolle pääsyä erittäin vaikeana piti vain pari–kolme prosenttia nuorista (liitetaulukot 23–26).

Kuvio 14. Melko tai erittäin vaikeaa päästä kouluterveydenhoitajan, -lääkärin, -kuraattorin tai -psykologin vastaanotolle. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista kouluasteen ja sukupuolen mukaan vuonna 2006.

Kouluterveydenhuollon toimivuuteen keskusteltaessa henkilökohtaisista asioista, kuten masennus tai seksi, oltiin tyytymättömiä peruskoulun yläluokilla vuonna 1996 ja lukiossa vuonna 2000 (kuvio 15; liitetaulukko 27). Kymmenen vuotta sitten yläluokkien pojista 27 prosenttia ja tytöistä 31 prosenttia oli melko tai erittäin tyytymätön siihen. Vuoteen 2002 mennessä osuudet pienenevät pojilla 20 prosenttiin ja tytöillä 23 prosenttiin. Vuonna 2006 sukupuolten välillä ei enää ollut eroa: joka neljäs yläluokkalainen oli tyytymätön kouluterveydenhuoltoon henkilökohtaisissa asioissa. Lukiossa vuonna 2000 tyytymättömien osuus pojista ja tytöistä oli 23–24 prosenttia. Vuonna 2004 osuudet pienenevät pojilla 15 prosenttiin ja tytöillä 17 prosenttiin. Sen jälkeen tilanne on pysynyt lukiolaispojilla ennallaan, mutta tytöillä tyytymättömyys on lisääntynyt 20 prosenttiin. Erittäin tyytymättömiä kouluterveydenhuoltoon henkilökohtaisissa asioissa oli eri vuosina 4–9 % yläluokkalaisista ja 2–6 % lukiolaisista.

Kuvio 15. Tyytymätön kouluterveydenhuoltoon henkilökohtaisissa asioissa. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1996–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikurssien opiskelijoista vuosina 2000–2006 kouluasteen ja sukupuolen mukaan.

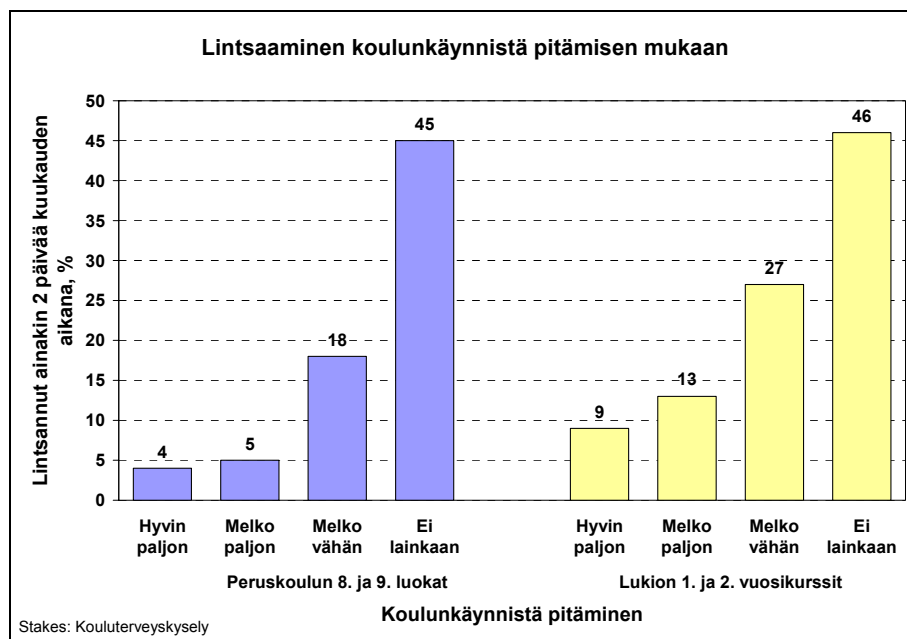
5 Luvattomien poissaolojen, koulukiusaamisen ja masentuneisuuden riskitekijät

Tässä tutkimuksessa etsittiin luvattomia poissaoloja, koulukiusaamista ja masentuneisuutta selittäviä tekijöitä. Niitä kartoitettiin logistisen regressioanalyysin avulla. Analyysimenetelmällä voidaan määrittellä todennäköisyyksiä sille, että ilmiöt esiintyvät yhtä aikaa, mutta syy-seuraussuhteita ei pystytä määrittelemään.

5.1 Luvattomien poissaolojen riskitekijät

Lintsaamiseen olivat voimakkaimmin yhteydessä koulunkäynnistä pitämättömyys, opiskeluun liittyvät vaikeudet, huono arkirytmii ja vanhempien tietämättömyys nuorten viikonloppuiltojen viettopaikoista. Näiden lisäksi fyysisen uhan kokeminen ja väsymys olivat selvässä yhteydessä lintsaamiseen kaikilla nuorilla ja peruskoulun yläluokilla myös läheisten ystävien puute. Masentuneisuus oli yleisempää toistuvasti lintsanneilla. Peruskoulun yläluokilla lintsaamiseen olivat yhteydessä avun puute muihin kuin koulunkäynnin ongelmiin ja se, etteivät vanhemmat tunteneet oppilaan ystäviä ja lukiossa koulun työmäärä. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin lintsaamiseen voimakkaimmin yhteydessä olleita tekijöitä.

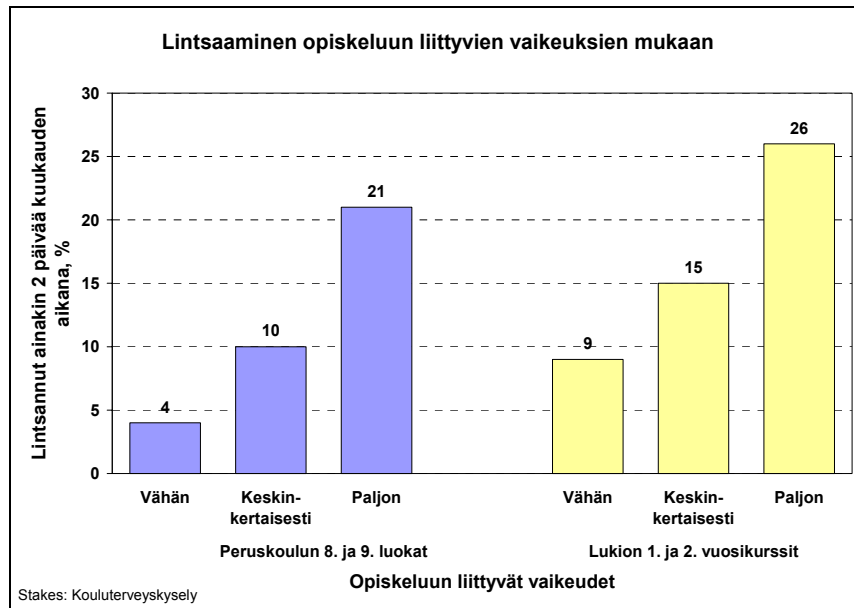
Koulunkäynnistä pitäminen ja lintsaaminen olivat yhteydessä toisiinsa erityisesti peruskoulussa, missä niillä yläluokkalaisilla, jotka eivät pitäneet lainkaan koulunkäynnistä, lintsaaminen oli huomattavasti yleisempää kuin muilla oppilailla. Niistä nuorista, jotka pitivät melko tai hyvin paljon koulunkäynnistä, lintsanneita oli yläluokilla joka kahdeskymmenes ja lukiossa noin joka kymmenes (kuvio 16). Melko vähän koulunkäynnistä pitävistä yläluokkalaisista 18 prosenttia ja lukiolaista 27 prosenttia oli lintsanut useita päiviä kuukauden aikana. Niistä yläluokkalaisista ja lukiolaisista, jotka eivät pitäneet lainkaan koulunkäynnistä, lähes puolet oli lintsanut ainakin kaksi päivää kuukauden aikana.

Kuvio 16. Lintsaaminen koulunkäynnistä pitämisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

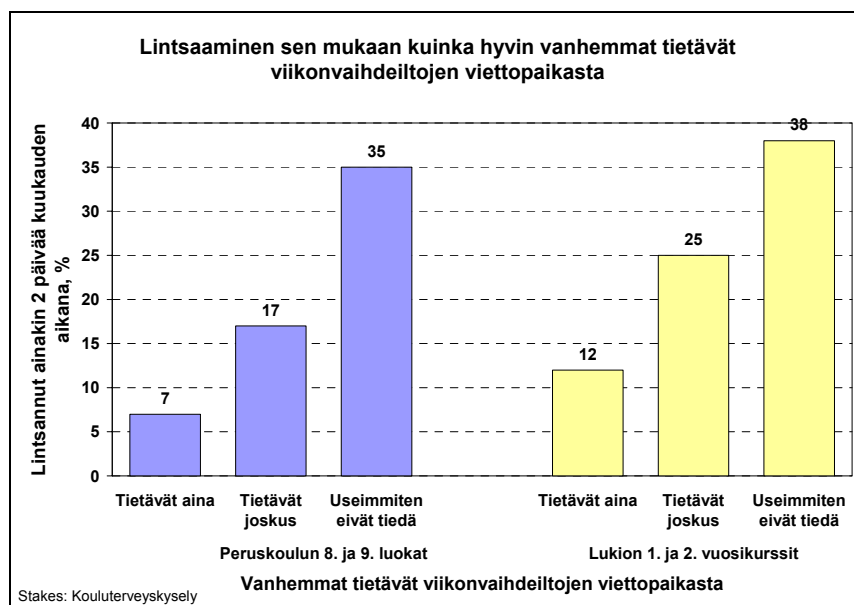
Lintsaaminen oli yhteydessä opiskeluun liittyviin vaikeuksiin (kuvio 17). Jos vaikeuksia oli vain vähän, vähintään kaksi päivää kuukauden aikana lintsanneiden osuus oli yläluokilla nel-

jä prosenttia ja lukiossa yhdeksän prosenttia. Jos taas vaikeuksia opiskelussa oli paljon, lintsanneiden osuus yläluokkalaisista kasvoi 21 prosenttiin ja lukiolaisista 26 prosenttiin.

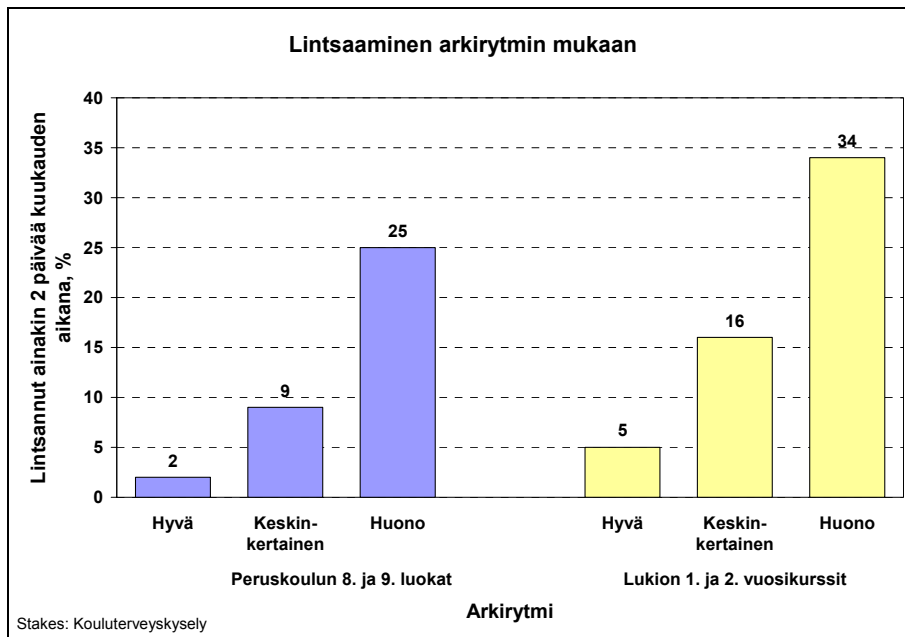
Kuvio 17. Lintsaminen opiskeluun liittyvien vaikeuksien mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

Lintsaminen oli sitä todennäköisempää mitä huonommin vanhemmat tiesivät, missä nuori vietti viikonloppuiltansa (kuvio 18). Niistä peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista, joiden vanhemmat tiesivät aina, missä nuori vietti viikonloppuiltansa, 7 prosenttia ilmoitti lintsanneensa vähintään kaksi päivää kuukauden aikana. Vastaava osuus lukiolaisista oli 12 prosenttia. Jos vanhemmat tiesivät vain joskus viikonvaihteen illanviettopaikoista, osuus kasvoi yläluokilla 17 prosenttiin ja lukiossa 25 prosenttiin. Niistä nuorista, joiden vanhemmat eivät useimmiten tieneet, missä nuori vietti perjantai- tai lauantai-illat, 35–38 prosenttia oli lintsannut ainakin kaksi päivää kuukauden aikana.

Kuvio 18. Lintsaminen sen mukaan, kuinka hyvin vanhemmat tietävät nuoren viikonloppuiltojen viettopaikasta. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

Lintsaaminen oli yhteydessä myös arkirytmiin eli ruokailu-, liikkumis- ja nukkumistottumuksiin (kuvio 19). Nuorista, joilla arkirytmi oli hyvä, muutama prosentti oli lintsannut useita päiviä kuukauden aikana. Niistä nuorista, joilla arkirytmi oli huono, yläluokilla joka neljäs ja lukiossa joka kolmas oli lintsannut ainakin kaksi päivää kuukauden aikana.

Kuvio 19. Lintsaaminen arkirytmin mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

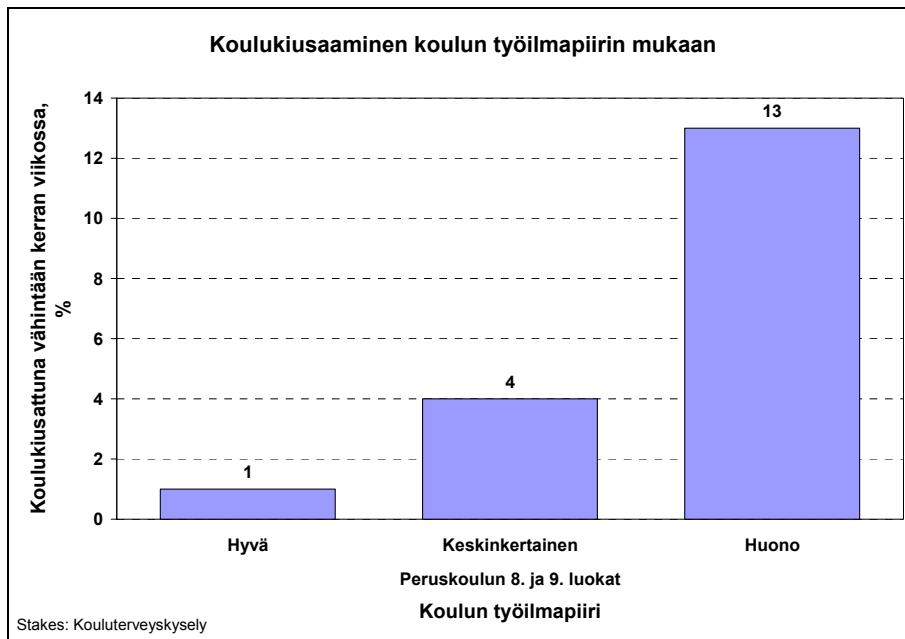
Niistä nuorista, jotka eivät olleet kokeneet vuoden aikana fyysistä uhkaa, peruskoulun yläluokilla 9 prosenttia ja lukiossa 15 prosenttia oli lintsannut ainakin kaksi päivää kuukauden aikana. Vastaavat osuudet niistä, jotka olivat kokeneet fyysistä uhkaa olivat yläluokilla 21 prosenttia ja lukiossa 28 prosenttia.

Kun tarkastellaan niitä nuoria, jotka eivät ole lintsanneet kokonaisia koulupäiviä kuukauden aikana, samat asiat olivat yhteydessä lintsamattomuuteen kuin lintsamiseen. Hyvä arkirytmi ja se, että vanhemmat tiesivät nuoren viikonloppuiltojen viettopaikasta ja ettei nuori ole joutunut fyysisen uhan kohteeksi lisäsivät sen todennäköisyyttä, ettei nuori ollut lintsannut. Kouluoloihin liittyvistä muuttujista voimakkaimmin yhteydessä lintsamattomuuteen olivat koulunkäynnistä pitäminen ja opiskeluun liittyvien vaikeuksien vähäisyys.

5.2 Koulukiusaamisen riskitekijät

Koska koulukiusaaminen oli lukiossa harvinaista, koulukiusaamisen riskitekijöitä tarkastellaan vain peruskoulun yläluokkalaisten osalta. Vahvimmin yhteydessä koulukiusaamiseen olivat koulun huono työilmapiiri, fyysisen uhan kokeminen, masentuneisuus ja läheisten ystävien puuttuminen. Näiden lisäksi päivittäisten oireiden kokemisella ja vaikeuksilla päästä koulukuraattorin vastaanotolle oli heikompi yhteys koulukiusaamiseen. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin koulukiusaamiseen voimakkaimmin yhteydessä olleita tekijöitä.

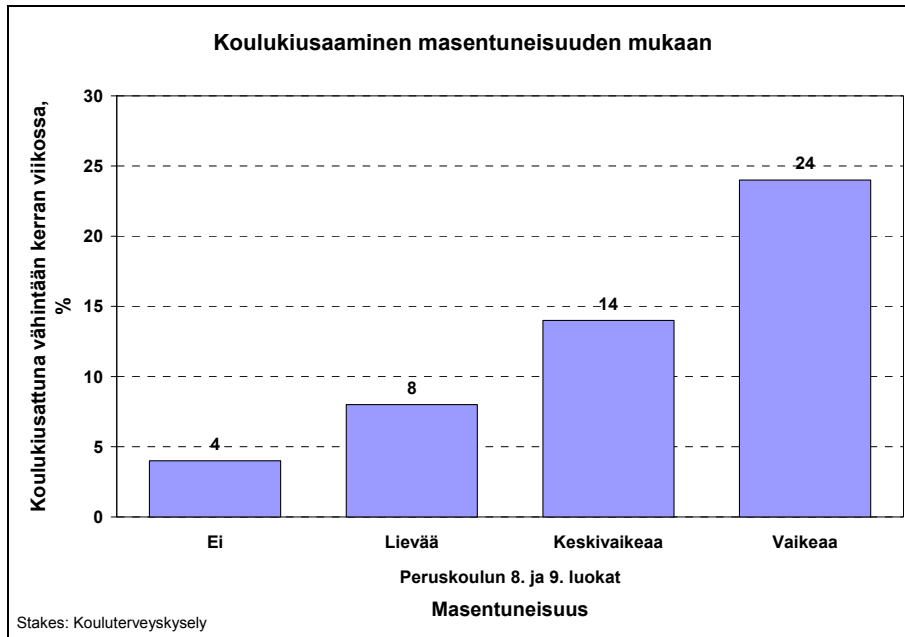
Ongelmat koulun työilmapiirissä kasvattivat kiusaamisen todennäköisyyttä. Kun koulun työilmapiiri oli hyvä, vain prosentti peruskoulun yläluokkalaista oli joutunut kiusaamisen kohteeksi vähintään kerran viikossa (kuvio 20). Kun koulun työilmapiiri oli huono, viikoittain kiusatuksi joutuneiden osuus kasvoi 13 prosenttiin.

Kuvio 20. Koulukiusaamisen yleisyys koulun työilmapiirin mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuonna 2006.

Fyysisen uhan kokemisen ja koulukiusaamisen välillä oli selvä yhteys. Tulos oli odotettavissa, koska osa kiusaamisesta on fyysistä väkivaltaa tai sillä uhkaamista, ja siten ne mittaavat osittain samaa ilmiötä. Niistä peruskoulun yläluokkalaista, jotka eivät olleet joutuneet fyysisen uhan kohteeksi vuoden aikana, neljä prosenttia oli joutunut kiusaamisen kohteeksi viikoittain tai useammin. Niistä oppilaista, jotka olivat kokeneet fyysistä uhkaa, kiusattujen osuus oli 14 prosenttia.

Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus ja koulukiusaaminen olivat yhteydessä toisiinsa (kuvio 21). Niistä peruskoulun yläluokkien oppilaista, joilla ei ollut masentuneisuutta, joka kahdeskymmenes oli joutunut kiusaamisen kohteeksi viikoittain. Kiusattujen osuus oli sitä suurempi mitä vaikeammin masentuneista oli kyse. Niistä oppilaista, joilla oli vaikeaa masentuneisuutta, joka neljäs oli joutunut kiusaamisen kohteeksi vähintään kerran viikossa.

Kuvio 21. Koulukiusaamisen yleisyys masentuneisuuden mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuonna 2006.

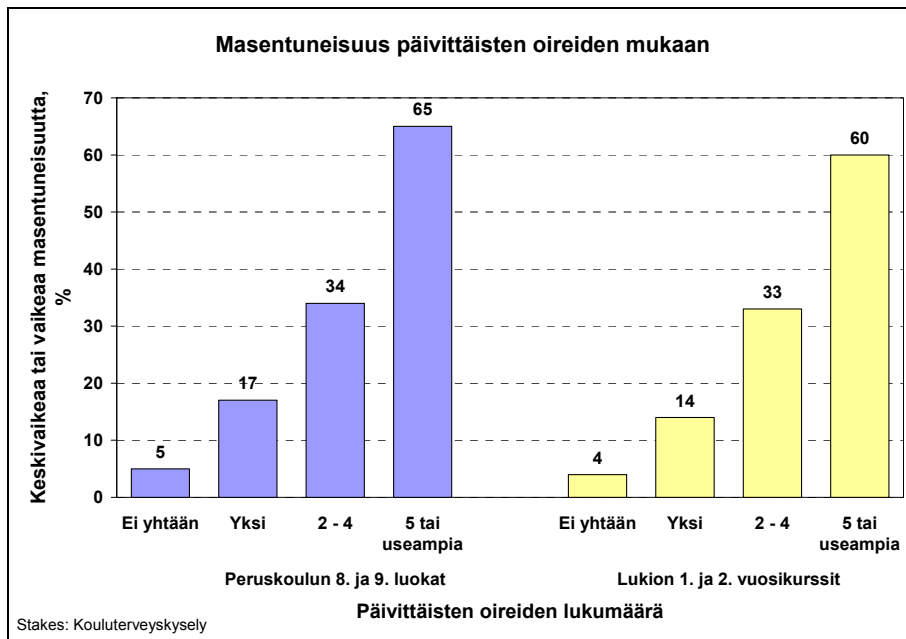
Myös läheisten ystävien määrä oli yhteydessä koulukiusaamiseen. Niistä oppilaista, joilla oli yksikin läheinen ystävä, joka kahdeskymmenes oli joutunut säännöllisesti koulukiusaamisen kohteeksi. Kiusattujen osuus kasvoi 14 prosenttiin, mikäli oppilaalla ei ollut lainkaan läheisiä ystäviä.

Koulukiusaamista tarkasteltiin peruskoulun yläluokilla myös kiusaamattomuuden näkökulmasta. Voimakkaimmin kiusaamattomuuteen olivat yhteydessä koulun hyvä työilmapiiri, fyysisen uhan puuttuminen ja läheisten ystävien olemassaolo sekä hyvä mieliala ja koettujen oireiden puuttuminen. Näiden lisäksi merkitsevä yhteys oli avun saamisen opiskelun ja koulunkäynnin vaikeuksiin ja kiusaamattomuuden välillä.

5.3 Masentuneisuuden riskitekijät

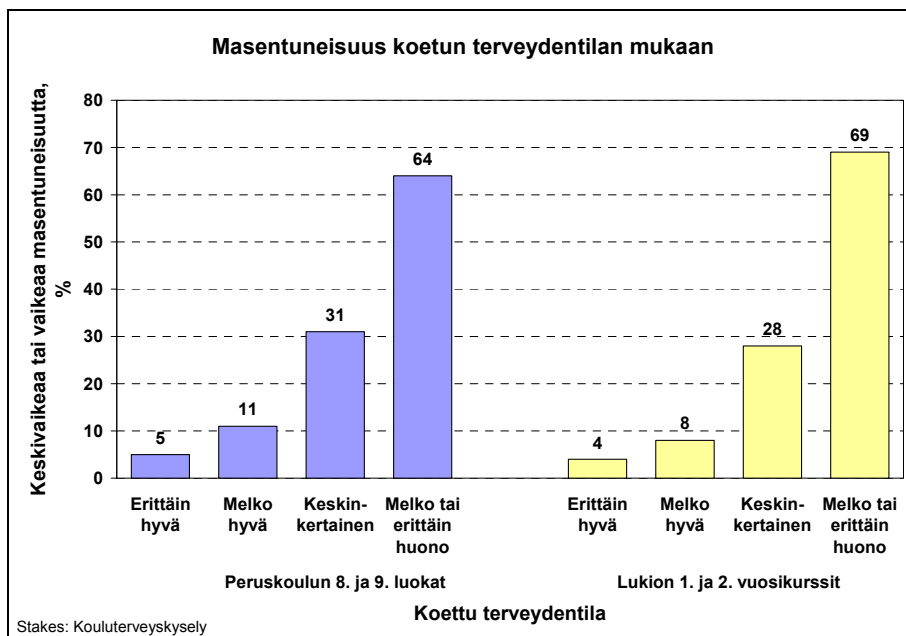
Vahvimmassa yhteydessä masentuneisuuteen olivat vähintään kahden oireen esiintyminen päivittäin, keskinkertaiseksi tai huonoksi koettu terveydentila, keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ja läheisten ystävien puuttuminen sekä ongelmat koulun työilmapiirissä ja vaikeudet opiskelussa. Peruskoulun yläluokilla myös koulukiusaamisen kohteeksi joutuminen, koulunkäynnistä pitämättömyys ja tyytymättömyys kouluterveydenhuoltoon kasvattivat masentuneisuuden riskiä. Vain lukiolaisilla masentuneisuuteen olivat yhteydessä huono arkirytmi ja se, etteivät vanhemmat tunne opiskelijan ystäviä. Seuraavassa käsitellään tarkemmin niitä muuttujia, jotka olivat voimakkaimmin yhteydessä masentuneisuuteen.

Mitä useampia päivittäisiä oireita nuorella oli, sitä yleisempää masentuneisuus oli (kuvio 22). Niistä nuorista, joilla ei ollut yhtään lähes päivittäin toistuvaa oiretta, joka kahdennellakymmenennellä oli keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta. Jos oireita oli yksi, masentuneiden osuus oli peruskoulun yläluokilla 17 prosenttia ja lukiossa 14 prosenttia. Niistä nuorista, joilla oli kahdesta neljään päivittäistä oiretta, kolmasosalla oli masentuneisuutta. Masentuneiden osuus kasvoi lähes kahteen kolmasosaan (60–65 %) niillä nuorilla, joilla päivittäisiä oireita oli vähintään viisi.

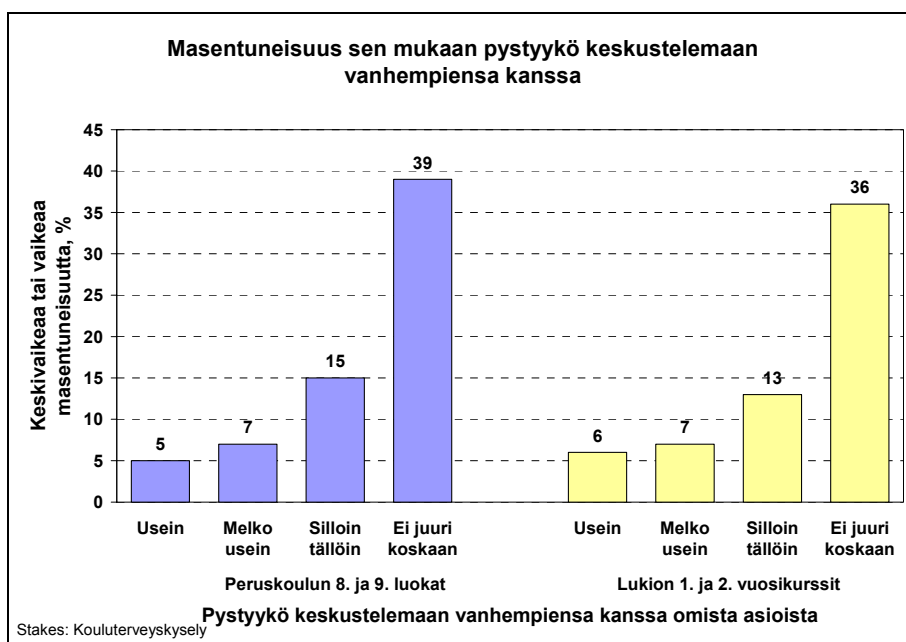
Kuvio 22. Keskivaikkea tai vaikea masentuneisuus päivittäisten oireiden lukumäärän mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

Masentuneisuuden ja koetun terveydentilan yhteys on selkeästi nähtävissä kuviossa 23. Niistä nuorista, jotka kokivat terveydentilansa erittäin hyväksi, joka kahdennellakymmenennellä oli keskivaikkea tai vaikeaa masentuneisuutta. Melko hyväksi terveydentilansa kokevista nuorista masentuneisuutta oli joka kymmenennellä. Niistä nuorista, jotka kokivat terveydentilansa keskinkertaiseksi, lähes joka kolmas oli masentunut. Terveydentilansa melko tai erittäin huonoksi kokevista nuorista kahdella kolmasosalla oli keskivaikkea tai vaikeaa masentuneisuutta.

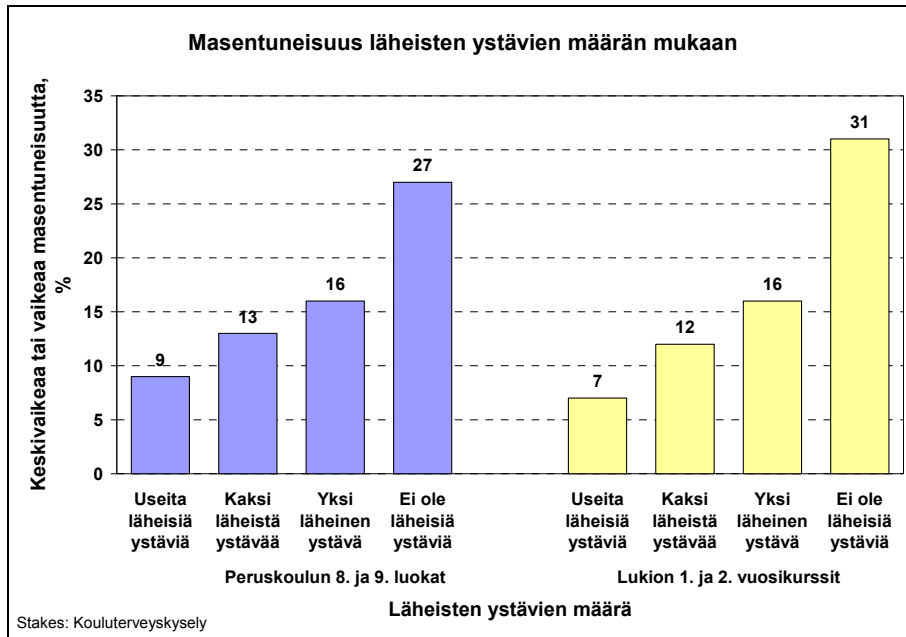
Kuvio 23. Keskivaikkea tai vaikea masentuneisuus koetun terveydentilan mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

Niistä nuorista, jotka pystyivät keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan usein tai melko usein, alle kymmenesosalla oli keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta (kuvio 24). Masentuneiden osuus oli reilu kymmenesosa, silloin kun nuori ilmoitti pystyvänsä keskustelemaan vanhempiensa kanssa silloin tällöin. Masentuneisuuden yleisyys kasvoi huomattavasti silloin, kun nuori ei juuri koskaan keskustellut vanhempiensa kanssa. Niistä nuorista, jotka eivät pystyneet juuri koskaan keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan, peruskoulun yläluokilla 39 prosentilla ja lukiossa 36 prosentilla oli keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta.

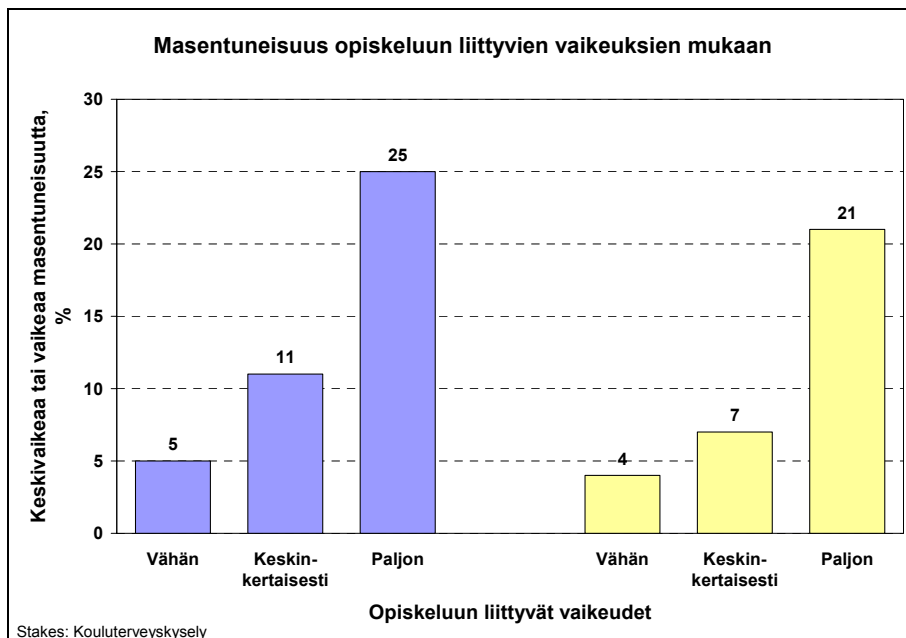
Kuvio 24. Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus sen mukaan, pystyykö nuori keskustelemaan vanhempien kanssa omista asioista. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

Masentuneisuus oli sitä yleisempää mitä vähemmän nuorella oli läheisiä ystäviä (kuvio 25). Niistä nuorista, joilla oli vähintään kolme läheistä ystävää, vajaalla kymmenesosalla oli keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta. Jos ystäviä oli kaksi, masentuneiden osuus oli reilu kymmenesosa ja jos ystäviä oli vain yksi, masentuneita oli kuudesosa (16 %). Kokonaan ilman läheisiä ystäviä olevista nuorista keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta oli peruskoulun yläluokilla 27 prosentilla ja lukiossa 31 prosentilla.

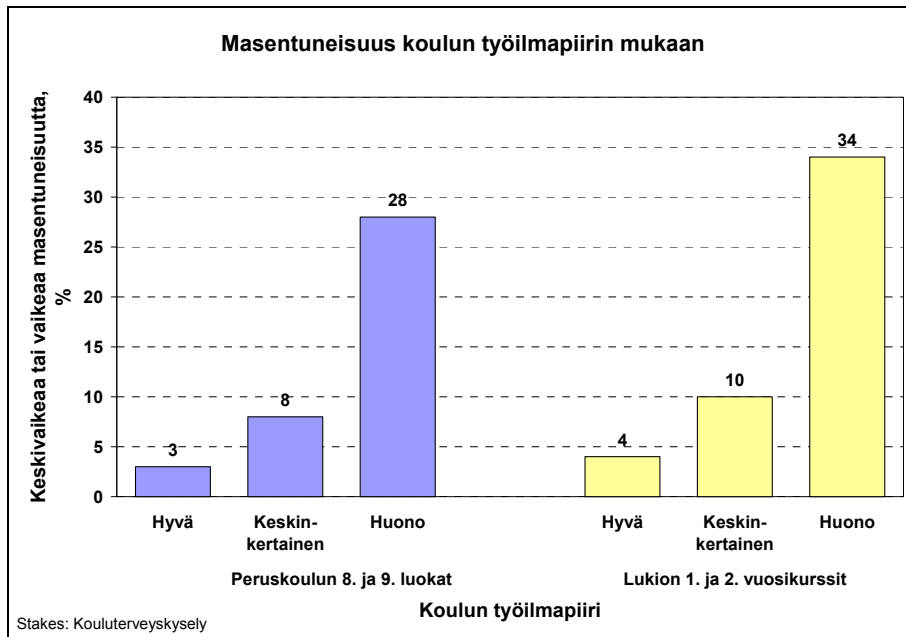
Kuvio 25. Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus läheisten ystävien lukumäärän mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

Niistä nuorista, joilla oli vain vähän opiskeluun liittyviä vaikeuksia, joka kahdennellakymmenennellä oli keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta (kuvio 26). Kun vaikeuksia opiskelussa oli paljon, masentuneiden osuus oli peruskoulun yläluokilla neljäsosa ja lukiossa viidesosa.

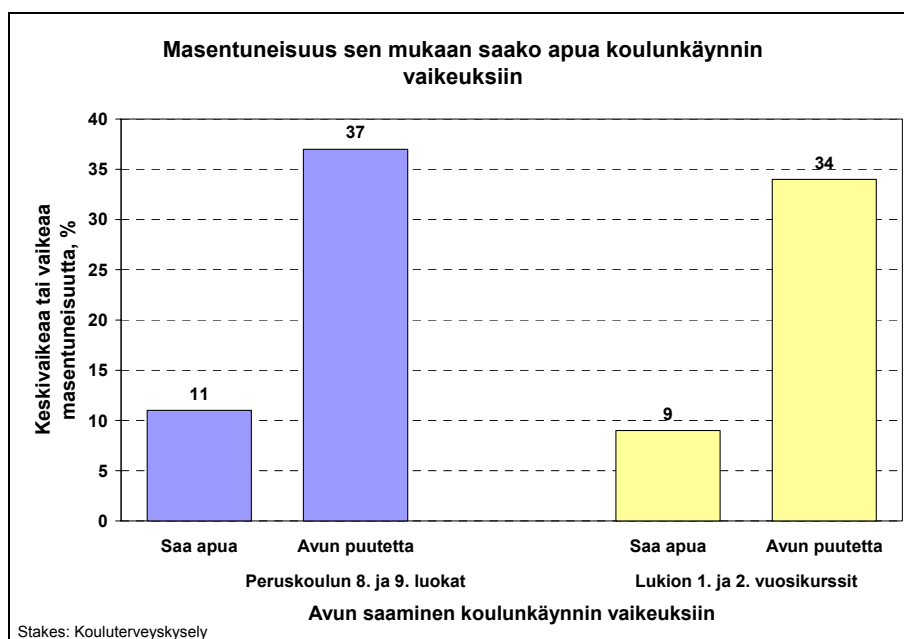
Kuvio 26. Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus opiskeluun liittyvien vaikeuksien mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

Niistä nuorista, jotka pitivät koulun työilmapiiriä hyvänä, joka kahdennellakymmenennellä oli keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta (kuvio 27). Huonoksi työilmapiirin kokevista nuorista masentuneisuutta oli peruskoulun yläluokilla reilulla neljäsosalla ja lukiossa kolmasosalla.

Kuvio 27. Keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta koulun työilmapiirin mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

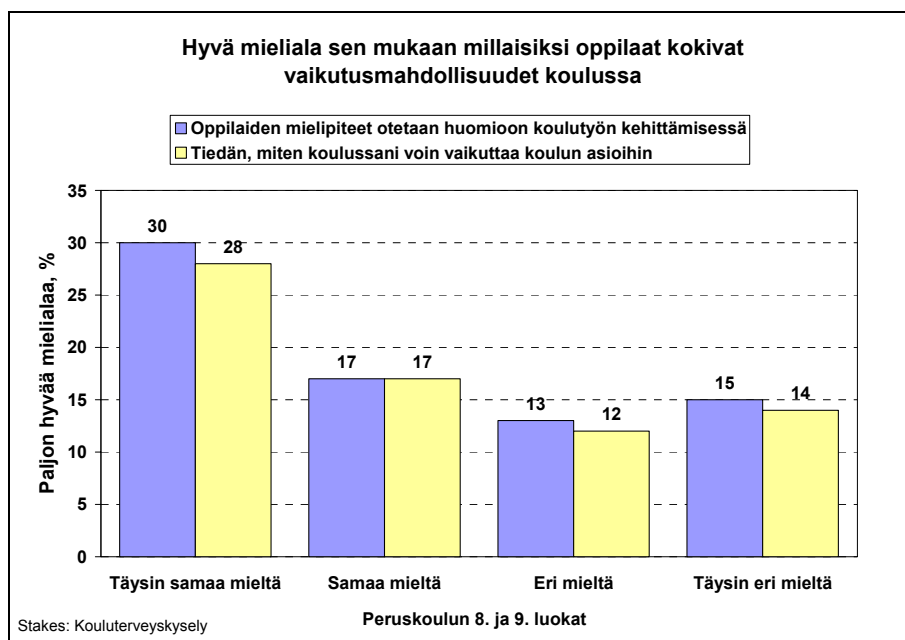
Keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta oli joka kymmenennellä niistä peruskoulun yläluokkalaisista ja lukiolaisista, jotka saivat apua koulunkäyntiin liittyvissä vaikeuksissa (kuvio 28). Sen sijaan niistä nuorista, joilla oli avun puutetta koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksissa, keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneita oli yli kolmasosa – 37 prosenttia yläluokilla ja 34 prosenttia lukiossa.

Kuvio 28. Keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta sen mukaan, saako apua koulunkäyntiin liittyviin vaikeuksiin. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion 1. tai 2. vuosikurssien opiskelijoista vuonna 2006.

Hyvään mielialaan olivat voimakkaimmin yhteydessä käänteisesti samat tekijät kuin masentuneisuuteen. Vahvimmassa yhteydessä siihen oli hyväksi koettu terveydentila. Myös viikoittaisten oireiden puuttuminen oli yhteydessä siihen, että nuorella oli paljon hyvää mielialaa. Hyvää mielialaa tukivat myös keskusteluyhteys vanhempien kanssa ja erityisesti lukiossa läheisen ystävän olemassaolo. Kouluoloihin liittyvistä asioista hyvään mielialaan olivat yhteydessä koulunkäynnistä pitäminen, koulun hyvä työilmapiiri ja se, että nuorella oli vain vähän opiskeluun liittyviä vaikeuksia. Avun saaminen muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä vaikeuksissa oli yhteydessä hyvään mielialaan lukiolaisilla.

Tunne siitä, että oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyötä kehitettäessä, ja koulun asioihin vaikuttamiskeinoista tietäminen olivat yhteydessä hyvään mielialaan yläluokkalaisilla. Paljon hyvää mielialaa oli lähes kolmasosalla niistä peruskoulun yläluokkien oppilaista, jotka olivat täysin samaa mieltä siitä, että oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä (kuvio 29). Jos oppilas oli samaa mieltä väittämästä, vastaava osuus oli 17 prosenttia. Niistä oppilaista, jotka olivat eri mieltä tai täysin eri mieltä väittämästä, 13–15 prosentilla oli paljon hyvää mielialaa. Tilanne oli lähes sama, kun tarkasteltiin sitä, tietävätkö oppilaat, miten koulussa voi vaikuttaa koulun asioihin.

Kuvio 29. Hyvä mieliala sen mukaan, millaisiksi oppilaat kokivat vaikutusmahdollisuudet koulussa. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista vuonna 2006.

6 Pohdinta

Kouluterveyskysely on tehty Helsingissä kattavasti joka toinen vuosi vuodesta 1996 alkaen. Muutoksia peruskoulun yläluokkalaisten ja lukiolaisten elinoloissa, kouluoloissa, terveydessä, terveystottumuksissa sekä terveysosaamisessa ja opiskeluhuollossa voidaan seurata jo kymmenen vuoden ajalta. Helsingissä kysely on sisällytetty yleissivistävän koulutuksen arviointistrategiaan vuodesta 2000 alkaen. Helsingiläiskoulut ovatkin osallistuneet kyselyyn aktiivisesti. Viimeisin kysely tehtiin 64 peruskoulussa ja 36 lukiossa. Vastausprosentti oli peruskoulun 8. luokalla 77 %, 9. luokalla 73 %, lukion 1. vuosikurssilla 74 % ja 2. vuosikurssilla 67 %.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan luvattomia poissaoloja, koulukiusaamista ja masentuneisuutta. Koulupoissaoloista on kysytty Kouluterveyskyselyssä alusta lähtien, mutta vuosien varrella kysymystä on täydennetty. Muutokset ovat voineet vaikuttaa nuorten vastauksiin luvattomista poissaoloista, joten tässä tutkimuksessa niiden muutoksia tarkastellaan vain neljän viime vuoden ajalta. Koulukiusaamista on selvitetty vuodesta 1996 alkaen sekä kiusatun että kiusaajan näkökulmasta. Masentuneisuutta kartoittava 12-osainen mielialakysely on ollut Kouluterveyskyselyssä vuodesta 1998 alkaen. Näiden opiskeluhooltoon keskeisesti kuuluvien asioiden lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan nuorten käsityksiä siitä, kuinka hyvin opiskeluhoollon palvelut ovat saatavilla erityyppisissä vaikeuksissa. Kysymyksissä on kartoitettu nuorten mielikuvia avun saatavuudesta siinä tapauksessa, jos heillä olisi vaikeuksia koulunkäynnissä ja opiskelussa tai muissa asioissa. Kyse ei siis ole vain niiden nuorten kokemuksista, jotka ovat käyttäneet palveluita.

Luvattomat poissaolot ovat pysyneet Helsingissä ennallaan neljän viime vuoden aikana. Ne olivat lukiossa lähes kaksi kertaa yleisempiä kuin peruskoulun yläluokilla. Noin joka kymmenes yläluokkalainen ja lähes joka viides lukiolainen lintsasi useita koulupäiviä kuukauden aikana. Lintsaaminen oli yhtä yleistä pojilla ja tytöillä. Tulokset vastaavat aiempia valtakunnallisia tutkimustuloksia, joiden mukaan 2000-luvulla ei ole tapahtunut muutoksia luvattomien poissaolojen yleisyydessä eikä sukupuolten välillä ole ollut eroja (Kivivuori 2005).

Kouluun liittyvistä tekijöistä luvattomat poissaolot olivat Helsingissä vahvimmin yhteydessä koulunkäynnistä pitämättömyyteen sekä vaikeuksiin opiskelussa. Lintsaaminen oli 3–5 kertaa yleisempää niillä oppilailla, joilla oli vaikeuksia opiskelussa. Tämän vuoksi on tärkeää turvata oppilaalle avun saanti koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvissä vaikeuksissa. Koulunkäynnistä pitäminen tai pitämättömyys ei ole kuitenkaan pelkästään koulunkäyntiin ja opiskelun sujuvuuteen liittyvä asia. Koulunkäynnin mielekkääksi kokemiseen vaikuttavat myös koulun työilmapiiri, oppilaan mahdollisuus tulla kuulluksi koulussa ja hyvät ystävyys-suhteet. Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen tukevat koulunkäyntiä.

Luvattomiin poissaoloihin syylistyvät yleisemmin nuoret, joiden vanhemmat eivät olleet perillä heidän illanvietostaan viikonloppuisin. Lintsaaminen oli 3–5 kertaa yleisempää oppilailla, joiden vanhemmat eivät tiedä heidän viikonloppuiltojen viettopaikkaa. Lintsaaminen oli myös yleisempää oppilailla, joiden arkirytmisissä eli ruokailu-, liikunta- ja nukkumistottumuksissa on parantamisen varaa. Puutteellisen arkirytmien omaavista yläluokkalaisista oli lintsannut joka neljäs ja lukiolaisista joka kolmas. Hyvän arkirytmien omaavista oli lintsannut vain muutama prosentti. Liian lyhyt yöuni ja epäsäännöllinen uni-valvetrytmi lisäävät väsymyksen tunnetta. Sen vuoksi ei ollut yllättävää, että myös väsymyksellä oli yhteys lintsaamiseen. Vanhempien tietoisuuden lastensa illanvietosta ja nuorten arkirytmien voidaan tulkita kertovan siitä, miten vanhemmat huolehtivat lastensa arjesta, esimerkiksi koulunkäynnistä ja lintsaamattomuudesta.

Nuoret, jotka olivat joutuneet fyysisen uhan kohteeksi, lintsasivat yleisemmin kuin ne, jotka eivät olleet kokeneet uhkaa. Samansuuntaisia tuloksia saatiin myös Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa. Sen mukaan lähes joka kymmenennellä luvattomasti poissaoleista poissaoloon oli vaikuttanut kouluun menon pelkääminen (Kivivuori 2005).

Aikaisempien tutkimusten mukaan lintsaminen yhdistyy epäsosiaalisen käyttäytymisen muotoihin, kuten häiriköintiin, varastamiseen, valehtelemiseen ja ilkivaltaan. Lintsaminen ei kuitenkaan ole yhteydessä vain häiriökäyttäytymiseen vaan myös psykosomaattinen oireilu on yleistä. Näiden lisäksi runsas lintsaminen on yleisintä vähiten koulutettujen ja työttöminä olleiden vanhempien lapsilla, muissa kuin ydinperheissä ja paikkakunnalta toiselle muuttaneissa perheissä. (Kaltiala-Heino ym. 2003.) Nuorilta kysyttäessä syyt lintsamiseen voivat olla kotiongelmien liittyviä tai lähtöisin toveripiiristä, mutta yleisimmin syyt liittyvät kouluun – esimerkiksi koulun vaihtoon, koulukiusaamiseen ja liian suuriin opintovaatimuksiin (Reid 1983).

Koulupoissaoloja seuraamalla voidaan tunnistaa nuoria, joilla on mielenterveys- ja käytöshäiriöitä tai suurentunut riski sairastua merkittäviin mielenterveyshäiriöihin. Koulupoissaoloja pitäisikin seurata huolellisesti ja puuttua niiden syihin, esimerkiksi koulukiusaamiseen. Lintsamistilanteiden vähentämiseksi koulussa on tarpeen olla selkeät rajat, riittävä valvonta ja johdonmukaiset seuraamukset luvattomista poissaoloista. (Kaltiala-Heino ym. 2003.)

Koulukiusaaminen oli helsinkiläispojilla noin kolme kertaa yleisempää kuin tytöillä ja peruskoulun yläluokilla noin kaksi kertaa yleisempää kuin lukiossa. Yläluokkien pojilla kiusaaminen lisääntyi vuoteen 2004 asti, mutta on sen jälkeen vähentynyt kymmenen vuoden takaiselle tasolle. Kiusaamisen kohteeksi viikoittain tai useammin joutui vajaa kymmenesosa yläluokkien pojista. Yläluokkien tytöillä sekä lukion tytöillä ja pojilla koulukiusaaminen on pysynyt ennallaan. Muiden oppilaiden kiusaamiseen osallistuminen on pojilla hieman yleisempää ja tytöillä harvinaisempaa kuin kiusatuksi joutuminen.

Koulukiusaaminen oli Helsingissä voimakkaimmin yhteydessä koulun työilmapiiriin. Myös fyysisen uhan kokeminen, läheisten ystävien puuttuminen, masentuneisuus, päivittäiset oireet sekä avun saamisen vaikeus koulukuraattorilta olivat yleisempiä niillä oppilailla, jotka olivat kokeneet toistuvaa koulukiusaamista. Aikaisemmissa tutkimuksissa koulukiusaamiseen voimakkaassa yhteydessä ovat olleet masentuneisuus, ahdistuneisuus, sosiaalinen ahdistuneisuus ja itsetuhoajatukset sekä psykosomaattiset oireet ja syömishäiriöt sekä kiusatuilla että kiusaajilla. Yleisintä masentuneisuus on ollut niillä, jotka olivat sekä kiusaajia että kiusatuja. Päihteiden käyttö oli yleisempää kiusaajilla. (Kaltiala-Heino 2000; Kaltiala-Heino ym. 1998b; Fröjd ym. 2004.)

Koulukiusaaminen perustuu Hamaruksen (2006) mukaan kiusaajan tavoittelemalle valta-asemalle yhteisössä. Kiusaavaa yhteisöä leimaa pelko. Oppilaat pelkäävät kiusatuksi joutumista ja samalla tukevat kiusaamisen jatkumista. Oppilaat kokevat myös syyllisyyttä siitä, etteivät puutu kiusaamiseen. Ulkopuolisten puuttumisen kiusaamiseen oppilaat kokevat usein helpottavana. Kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeää kiinnittää yksilöllisten tekijöiden ohella huomiota niihin ryhmään liittyviin tekijöihin, jotka edesauttavat kiusaamista. (Hamarus 2006, ks. myös Salmivalli 2003.) Kiusaaminen on joillekin nuorille tapa tuoda esiin pahaa oloa ja siksi myös kiusaajat tarvitsevat apua. Erityisen pikaista puuttumista tarvitsevat kiusaaja-kiusatut. (Fröjd ym. 2004.)

Kiusaamisen vastaiset toimet on tarpeen kohdistaa yksilötason ohella koulutasolle ja luokkatasolle. Kouluissa on tehty toimintamalleja kiusaamisen ehkäisemiseksi ja kiusaamistapauksiin puuttumiseksi. Kuitenkin koulukiusaamisen vastainen valtakunnallinen toimintaohjelma on toistaiseksi puuttunut. Syksyllä 2006 aloitettiin opetusministeriön rahoittama koulukiusaamisen vastainen KiVa Koulu -ohjelma, joka on osa opetusministeriön useampivuotista toimenpidekokonaisuutta kouluhyvinvoinnin edistämiseksi. Ohjelman tavoitteena on kehittää työkaluja kiusaamisen vähentämiseen ja ennaltaehkäisemiseen. KiVa Koulu -ohjelma on aloitettu kokeilukouluissa ja on valmis valtakunnalliseen levitykseen syksyllä 2009 (ks. www.kivakoulu.utu.fi tai www.minedu.fi).

Masentuneisuus oli helsinkiläistytöillä noin kaksi kertaa yleisempää kuin pojilla. Yläluokilla lähes joka viides tyttö ja joka kymmenes poika oli keskivaikeasti tai vaikeasti masentunut. Tyttöjen masentuneisuus on lisääntynyt kahdeksan vuoden aikana. Lukiossa masentuneisuus oli pojilla yhtä yleistä ja tytöillä harvinaisempaa kuin peruskoulussa. Tyttöjen yleisempi masentuneisuus ei ole yllättävää, sillä tyttöjen on todettu aiemmissakin nuorisotutkimuksissa

oireilevan sekä fyysisesti että psyykkisesti poikia yleisemmin (Haarasilta ym. 2000; Välimaa 2004). Vaikeaa masentuneisuutta oli Helsingissä muutamalla prosentilla yläluokkalaisista ja lukiolaisista. Myös aiempien tutkimusten mukaan vakavaa masentuneisuutta esiintyy joka kahdennellakymmenennellä nuorella (Haarasilta ym. 2000).

Helsingissä nuorten masentuneisuudella oli vahva yhteys päivittäisiin oireisiin, huonoksi koettuun terveydentilaan, keskusteluvaikeuksiin vanhempien kanssa, läheisten ystävien puuttumiseen, huonoon koulun työilmapiiriin ja vaikeuksiin opiskelussa. Hyvään mielialaan olivat yhteydessä käänteisesti samat tekijät. Lisäksi hyvää mielialaa tukivat nuoren kokemus siitä, että hänen mielipiteensä otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä ja tietoisuus siitä, miten hän voi vaikuttaa koulun asioihin. Masentuneisuus ei siten ole vain terveyden- tai sairaanhoitollinen kysymys. Masentuneisuutta voi olla vaikea tunnistaa muun nuoruuteen liittyvän oireilun ja mielialanvaihtelun lomasta. Kun nuorella on toistuvia oireita, on hyvä pitää mielessä myös psyykkisen hyvinvoinnin näkökulma.

Muiden tutkimusten mukaan masentuneisuuteen ovat yhteydessä myös koulumenestys, sairauspoissaolot koulusta, kouluruoan syömättä jättäminen, alkoholin käyttö, huumekokeilut, rikekäyttäytyminen, riskialtis seksuaalikäyttäytyminen, perherakenne, asuinpaikkakunnan muutos, vanhempien koulutustaso, vanhempien työttömyys ja sosiaalisen tuen puute. Nuoruusiän masennukseen liittyy vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa, käytöshäiriöitä ja oppimisvaikeuksia ja alisuoriutumista koulussa ja lisäksi sille on tyypillistä muiden psykiatristen häiriöiden esiintyminen samaan aikaan. (Kaltiala-Heino ym. 1998a; Haarasilta ym. 2000; Kaltiala-Heino 2001; Torikka ym. 2001; Fröjd ym. 2004; Ritakallio 2005; Ellonen 2005; Karlsson ym. 2005.)

Nuorten masentuneisuuteen puuttuminen on tärkeää, sillä nuoruusiässä esiintyvä vakava masentuneisuus uusiutuu helposti aikuisena (Haarasilta ym. 2000). Tuoreessa selvityksessä kaksi viidestä nuoresta, joilla oli masentuneisuutta lähtökartoituksessa, oli masentuneita kahden vuoden kuluttua (Fröjd ym. 2006). Nuorten on vaikea tulkita omaa mielialaansa ja tunnistaa oireitaan masennukseksi. Tytöt tunnistavat masentuneisuuden poikia helpommin ja hakevat siihen ulkopuolista apua poikia herkemmin. Koska suurin osa nuorista ei tunnista itse avun tarvetta eikä hae apua kouluterveydenhuollosta, aikuisten on tärkeää osata tunnistaa masentuneisuuden oireet ja ohjata nuori hakemaan apua. (Lukkari ym. 1998; Haarasilta ym. 2000.)

Kaikki keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneet tarvitsevat ainakin arviointia ja seurantaa, ja suurin osa heistä tarvitsee hoitoa. Joskus muutama tukea antava keskustelu kouluterveydenhoitajan kanssa riittää. (Fröjd ym. 2006.) Kouluterveydenhuollolla on käytössään sekä masentuneisuuteen että koulu-uupumukseen liittyvät mittarit, joita voi käyttää hyväksi psyykkisen hyvinvoinnin kartoittamiseen muun keskustelun ohella. Nuorten kanssa toimivien aikuisten merkitys nuoren masentuneisuuden havaitsemisessa ja avun piiriin saattamisessa on tärkeää, koska masentuneen nuoren keskimääräistä huonompi keskusteluyhteys vanhempiensa kanssa ja läheisten ystävien puute vähentää läheisten mahdollisuutta havaita nuoren avun tarve.

Kouluyhteisön aikuisista oppilas on eniten tekemisissä opettajien kanssa. Yläluokkalaiset eivät kuitenkaan kokeneet opettajia ensisijaisina avun tarjoajina muissa kuin koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvissä asioissa. Opettajille olisi hyvä tarjota koulutusta masentuneisuuden havaitsemiseksi ja nuoren ohjaamiseksi avun piiriin. Psyykkiseen hyvinvointiin liittyviä teemoja olisi tärkeä käsitellä myös oppilaiden kanssa. Masentuneisuuden vahva yhteys koulun työilmapiiriin ja opiskelun vaikeuksiin osoittaa, että oppilaan psyykkisen hyvinvoinnin turvaamisen tulee olla kaikkien kouluyhteisössä toimivien yhteinen tavoite. Koulupsykologien ja -kuraattorien palveluiden riittävä saatavuus sekä laadukas moniammatillinen yhteistyö ovat keskeisessä asemassa. Moniammatillisuus toteutuu sitä paremmin mitä suuremmassa määrin ryhmän (esim. oppilashuoltoryhmän) jäsenet kohdistavat huomionsa yhteiseen työn kohteeseen sekä yhteistyötapoihin (Engeström 1993; Pesonen ym. 2005).

Kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsyn koki vaikeaksi joka kuudes helsinkiläisnuori. Koululääkärin vastaanotolle pääsy koettiin kaikkein vaikeimmaksi. Koulupsykologin vastaan-

otolle pääsyn koki vaikeaksi 30–40 % ja koulukuraattorin vastaanotolle pääsyn 25–33 % nuorista. Vastaanotolle pääsyn kokemuksiin vaikuttaa palvelujen saatavuuden lisäksi se, onko nuori tarvinnut kyseisiä palveluja. Kuitenkin huolimatta siitä, onko hän tarvinnut kyseisiä palveluja vai ei, jokaisella nuorella tulisi olla tunne siitä, että tarvittaessa niitä on hänelle saatavilla. Tyytymättömyys kouluterveydenhuoltoon on lisääntynyt vuodesta 2004. Palvelujen saatavuus on tärkein tyytymättömyyden selittäjä (Puusniekka ym. 2006).

Nuorten osallisuuteen on erityisesti viime vuosina pyritty kiinnittämään aiempaa enemmän huomiota (Nuorten osallisuushanke 2003–2007, Hesan nuorten ääni jne.). Aiempaa useampi helsinkiläisnuori kokeekin mielipiteensä otettavan huomioon koulutyön kehittämisessä. Kuitenkin edelleen lähes puolet yläluokkalaisista ja reilu kolmannes lukiolaisista kokee, ettei heidän mielipiteitään oteta huomioon. Yhtä moni myös ilmoitti, ettei tiedä miten voi vaikuttaa oman koulunsa asioihin. Koulun työilmapiiri koetaan aiempia vuosia paremmaksi, mutta edelleen vajaa kolmannes peruskoululaisista ja joka seitsemäs lukiolaisista kokee sen huonoksi.

Helsinkiläisnuorten vaikeudet opiskelussa ovat pysyneet lähes ennallaan. Lukiolaispojat kokevat saavansa apua koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksiin paremmin kuin aiempina vuosina sekä koulusta että kotoa. Peruskoululaispojat kokevat saavansa aiempaa paremmin apua koulunkäynnin vaikeuksiin koulusta. Sen sijaan tyttöjen kokemukset avun saannista olivat pysyneet ennallaan. Muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa pojat kokevat saavansa apua huonommin kuin tytöt. Peruskoululaisista joka kuudes ja lukiolaisista reilu joka kymmenes kokee, ettei saa apua muissa kuin koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvissä asioissa keneltäkään kysytyltä kouluyhteisön ammattilaiselta. Hankalaksi mahdollisuudet saada apua muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa koettiin yleisimmin koulupsykologilta, koulukuraattorilta ja opettajalta. Helsingin kaupungin oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämistyöryhmä onkin todennut muistiossaan oppilas- ja opiskelijahuollon palvelujen tarpeen olevan suuremman kuin mihin resurssit riittävät (Oppilas- ja opiskelijahuolto Helsingissä 2003).

Nuorten hyvinvoinnin on todettu pysyneen keskimäärin lähes ennallaan kymmenen vuoden aikana. Hyvinvoinnin ulottuvuudet ja pahoinvoinnin ulottuvuudet ovat kuitenkin kasaantuneet ja ääripäiden väliset erot ovat kasvaneet. Samalla kun enemmistön hyvinvointi on lisääntynyt, pahoinvointi on yleistynyt niissä ryhmissä, joihin pahoinvoinnin ulottuvuudet ovat kasaantuneet. (Rimpelä ym. 2006.) Tuoreen tutkimuksen mukaan pahoinvointia kasautuu paljon erityisesti pojille (Karvonen 2006).

Oppilaiden keskimääräinen hyvinvointi on yhteydessä heidän vanhempiensa keskimääräiseen hyvinvointiin (Kuusela 2004). Myös myönteisten koulukokemusten on todettu olevan merkittävä nuorten hyvinvointia vahvistava tekijä riippumatta siitä, millaiset ovat perheen mahdollisuudet tukea nuorta (Rimpelä ym. 2006). Kouluyhteisön mahdollisuudet lisätä nuorten hyvinvointia ovat hyvät. Siksi on tärkeää, että kouluilla on selkeät pelisäännöt esimerkiksi luvattomien poissaolojen, koulukiusaamisen ja masentuneisuuden ehkäisemiseen sekä riittävät henkilöstöresurssit siihen.

7 Lähteet

- Ellonen, Noora: Paikallisyhteisöjen sosiaalisen pääoman merkitys nuorten masentuneisuudessa ja rikekäyttäytymisessä. Nuorisotutkimus (2005): 2, 32-62.
- Engeström, Yrjö. Moniammatillisten tiimien toiminnan analysointi. Teoksessa: Simoila, R. & Harlamov, A. & Launis, K. & Engeström, Y. & Saarela, O. & Kokkinen-Jussila, M.: Mallit, kontaktit, tiimit ja verkot: välineitä terveystieteiden analysointiin. Helsinki: Stakes, 1993.
- Fröjd, Sari & Charpentier, Pia & Luukkaala, Tiina & Peterson, Arthur & Ranta, Klaus & Ritakallio, Minna & Von der Pahlen, Bettina & Marttunen, Mauri & Kaltiala-Heino, Riittakerttu: 9-luokkalaisten mielenterveys Tampereella ja Vantaalla, peruseräraportti. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin julkaisu 7/2004. Tampere: Pirkanmaan sairaanhoitopiiri, 2004.
- Fröjd, Sari & Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Marttunen, Mauri: 9-luokkalaisten mielenterveys Tampereella ja Vantaalla, kaksivuotisseuranta. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin julkaisu 6/2006. Tampere: Pirkanmaan sairaanhoitopiiri, 2006.
- Haarasilta, Linnea & Aalto-Setälä, Terhi & Pelkonen, Mirjami & Marttunen, Mauri: Nuorten masennus: esiintyvyys, muut mielenterveyden häiriöt ja terveystieteiden käyttö. Suomen Lääkärilehti 55 (2000): 24-26, 2635-2640.
- Hamarus, Päivi: Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 2008. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2006.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Poutanen, Pauli & Kilku, Nina & Rimpelä, Matti: Runsaiden koulupoissaolojen yhteys mielenterveysongelmiin yläasteikäisillä nuorilla. Suomen Lääkärilehti 58 (2003): 14, 1677-1683.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Matti & Rantanen, Päivi: Nuorten mielialan mittaaminen. Suomen Lääkärilehti 53 (1998): 34, 3891-3898.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Matti & Rantanen, Päivi: School performance and self-reported depressive symptoms in middle adolescence. Psychiatria Fennica 29 (1998a): 40-49.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Matti & Rantanen, Päivi & Laippala, Pekka: Adolescent depression: the role of discontinuities in life course and social support. Journal of Affective Disorders 64 (2001): 155-166.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Matti & Rantanen, Päivi & Rimpelä, Arja: Koulukiusaaminen, masentuneisuus ja itsetuhoajatukset. Suomen Lääkärilehti 53 (1998b): 24, 2543-2549.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Matti & Rantanen, Päivi & Rimpelä, Arja: Bullying at school - an indicator of adolescents at risk for mental disorders. Journal of Adolescence 23 (2000): 661-674.
- Karlsson, Linnea & Pelkonen, Mirjami & Aalto-Setälä, Terhi & Marttunen, Mauri: Nuorten masennus - vakava sairaus, jonka hoitoa on tutkittu vähän. Suomen Lääkärilehti 60 (2005): 27-29, 2879-2883.
- Karvonen, Sakari (toim.): Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Stakes, Opetusministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta, 2006.
- Kivivuori, Janne: Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995-2004. Teoksessa: Kivivuori, Janne & Salmi, Venla (toim.): Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995-2004. Teemana sosiaalinen pääoma. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 214. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2005.
- Kuusela, Jorma: Raportti Helsingin oppimistulosten arviointien ja kouluterveyskyselyjen yhdistämisestä. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A3:2004. Helsinki: Helsingin kaupunki, 2004.

- Kosunen, Elise & Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Matti & Laippala, Pekka: Risk-taking sexual behaviour and self-reported depression in middle adolescence - a school based survey. *Child: Health, Care and Development* 29 (2003): 337-344.
- Lukkari, Outi & Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Matti & Rantanen, Päivi: Nuorten kokea avuntarve ja hoitoon hakeutuminen masentuneisuuden vuoksi. *Suomen Lääkärilehti* 53 (1998): 15, 1765-1768.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus, 2003.
- Opiskeluterveydenhuollon opas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:12. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2006.
- Oppilas- ja opiskelijahuolto Helsingissä. Oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämistyöryhmän muistio. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja B:2003. Helsinki, Helsingin kaupunki, 2003.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Oppivelvollisille tarkoitetun perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet. Lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus, 2004.
- Pesonen, Anu-Katriina & Heinonen, Kati: Oppilashuoltoryhmien työn merkitys, arviointi ja kehittäminen. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A2:2005. Helsinki: Helsingin kaupunki, 2005.
- Puusniekka, Riikka & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Luopa, Pauliina & Pietikäinen, Minna: Kouluterveys 2006: Helsingin kuntaraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2006.
- Reid, K: Retrospection and persistent school absenteeism. *Educational Research* 25 (1983), 110–115.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Räsänen, Minna & Jokela, Jukka: Nuorten hyvinvointi 1996 - 2005 - Eriytyvätkö hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin kehityssuunnat? Teoksessa: Kautto, Mikko (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2006. Helsinki: Stakes, 2006.
- Ritakallio, Minna & Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Kivivuori, Janne & Rimpelä, Matti: Brief report: delinquent behaviour and depression in middle adolescence: a Finnish community sample. *Journal of Adolescence* 28 (2005): 155-159.
- Salmivalli, Christina. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus, 2003.
- Torikka, Antti & Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Arja & Rimpelä, Matti & Rantanen, Päivi: Depression, drinking, and substance use among 14- to 16-year-old Finnish adolescents. *Nordic Journal of Psychiatry* 55 (2001): 5, 325-357.
- Välimaa, Raili: Nuorten itsearvioitu terveys ja toistuva oireilu 1984-2002. Teoksessa: Kannas, Lasse (toim.): Koululaisten terveys ja terveystyöskäyttyminen muutoksessa. WHO-Koululaistutkimus 20 vuotta. Terveiden edistämisen tutkimuskeskuksen julkaisuja 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2004.

LIITE 1

Kouluterveyskyselyn julkaisut ja raportit Helsingissä

- Liinamo, Arja & Rimpelä, Matti & Kosunen, Elise & Jokela, Jukka: Kouluterveys 1996 Helsingissä. Seksuaaliopetus ja seurustelukokemukset 14–16 -vuotiailla huhtikuussa 1996. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1998.
- Luopa, Pauliina & Orre, Soili & Hagelberg, Eva & Jokela, Jukka & Rimpelä, Matti: Kouluterveys 2002: Helsingin kuntaraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2002.
- Luopa, Pauliina & Orre, Soili & Hagelberg, Eva & Jokela, Jukka & Rimpelä, Matti: Kouluterveys 2002: Pääkaupunkiseudun raportti. Helsinki: Stakes, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Kauniaisten kaupunki, Vantaan kaupunki, 2002.
- Luopa, Pauliina & Räsänen, Minna & Jokela, Jukka: Missä mennään? Helsingiläisnuorten päihdekäyttötymisen suuntia 1996-2004. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2004.
- Luopa, Pauliina & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Puusniikka, Riikka & Pietikäinen, Minna: Kouluterveys 2006: Pääkaupunkiseudun raportti. Helsinki: Stakes, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Kauniaisten kaupunki, Vantaan kaupunki, 2006.
- Nummelin, Raija & Luopa, Pauliina & Rimpelä, Matti & Jokela, Jukka: Kouluterveyskysely Helsingissä vuosina 1995-2000. Katsaus kyselyyn ja sen tuloksiin. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 7. Helsinki: Helsingin kaupunki, Stakes, 2001.
- Nummelin, Raija & Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Stubbe, Jennifer & Jokela, Jukka: Seksuaalikasvatus helsinkiläisten yläasteiden haasteena. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 9. Helsinki: Helsingin kaupunki, Stakes, 2000.
- Ojajärvi, Anni & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Luopa, Pauliina & Räsänen, Minna: Kouluterveys 2004: Helsingin kuntaraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2004.
- Puusniikka, Riikka & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Luopa, Pauliina & Pietikäinen, Minna: Kouluterveys 2006: Helsingin kuntaraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2006.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka: Kouluterveyskysely Helsingissä 1996 ja 1998: Muutokset nuorten koulukokemuksissa, terveydessä ja päihteiden käytössä. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1998.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka: Kouluterveyskysely Helsingissä 1998. Nuorten koulukokemukset, terveys ja päihteiden käyttö suurpiireittäin. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1999.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka: Kouluterveyskysely Helsingissä 2000: Koulukokemukset, terveys ja päihteiden käyttö. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2000.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka & Lahti-Koski, Marjaana: Kouluterveys 1996 -tutkimus: Nuorten ruokailu- ja liikuntatottumukset Helsingin peruskouluissa huhtikuussa 1996. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1998.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka & Liinamo, Arja & Siivola, Matti: Kouluterveys 1996 -tutkimus: Kouluviihtyvyyden, terveyden ja terveystottumukset Helsingissä huhtikuussa 1996. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1997.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Siivola, Matti: Kouluterveys 1995 -tutkimus: Huumeita Helsingissä. Tutkimus peruskoulun, lukion ja ammattioppilaitosten oppilaiden alkoholin ja huumeiden käytöstä joulukuussa 1995. Perusraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Päihdeasiaintoimisto, 1996.
- Räsänen, Minna & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Luopa, Pauliina: Kouluterveys 2004: Pääkaupunkiseudun raportti. Helsinki: Stakes, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Kauniaisten kaupunki, Vantaan kaupunki, 2004.

LIITE 2

Kouluterveyskyselyyn vastanneiden lukumäärä kouluittain peruskoulun 8. ja 9. luokilla vuosina 1996–2006 sekä lukion 1. ja 2. vuosikursseilla vuosina 2000–2006

Vastanneiden lukumäärä peruskoulun 8. ja 9. luokilla vuosina 1996–2006						
	1996	1998	2000	2002	2004	2006
Vastanneiden lukumäärä yhteensä	6605	7607	7330	7907	8184	8595
Ala-Malmin peruskoulu	94	108	119	110	118	105
Albertin koulu	-	11	6	10	7	13
Aleksis Kiven peruskoulu	132	112	114	139	182	138
Alppilan yläasteen koulu	-	-	-	192	192	165
Apollon yhteiskoulu	171	190	116	156	135	117
Arabian peruskoulu	-	-	-	-	-	50
Aurinkolahden peruskoulu	-	-	-	-	94	104
Botby högstadieskola	72	88	107	94	120	144
Elias-koulu	57	74	41	42	52	54
Englantilainen koulu	49	-	65	32	-	-
Etelä-Kaarelan yläasteen koulu	157	152	217	145	163	110
Etu-Töölön yläasteen koulu	90	98	101	115	64	145
Helsingin ranskalais-suomalainen koulu	107	112	97	123	132	125
Haagan peruskoulu	-	-	-	-	-	144
Helsingin Kristillinen koulu	15	44	36	39	47	57
Helsingin normaalilyseo	179	156	156	155	169	158
Helsingin Rudolf Steiner-koulu	84	82	89	135	82	65
Helsingin saksalainen koulu	80	92	84	88	97	81
Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu	174	175	183	175	180	181
Helsingin Uusi yhteiskoulu	163	101	105	119	157	119
Helsingin yhteislyseo	213	233	250	261	264	260
Herttoniemen yhteiskoulu	129	157	147	177	216	205
Hiidenkiven peruskoulu	249	214	172	217	93	270
Hillerikujan koulu	-	35	15	17	11	29
HY Viikin normaalikoulu	123	133	160	159	163	138
Högstadieskolan Lönkan	116	104	126	93	123	-
Högstadieskolan Svenska normallyceum	137	159	133	141	-	164
Itäkeskuksen peruskoulu	158	166	182	166	180	136
Jakomäen yläasteen koulu	78	79	76	82	86	70
Juutalainen koulu	13	21	-	15	19	16
Kallahden peruskoulu	-	-	-	-	138	146
Kampin koulu	-	15	21	-	-	-
Karviaistien koulu	-	-	-	13	-	10
Kruununhaan yläasteen koulu	223	252	264	290	271	295
Kulosaaren yhteiskoulu	-	162	188	208	266	212
Käpylän yläasteen koulu	185	189	163	162	173	178
Laajasalon yläasteen koulu	-	166	167	154	192	164
Lauttasaaren yhteiskoulu	153	200	138	142	157	133
Lemmilän koulu	-	-	1	-	-	4
Malmin yläasteen koulu	156	173	208	164	198	152
Maunulan yhteiskoulu	106	138	149	177	192	163
Meilahden yläasteen koulu	172	131	-	154	83	189
Munkkiniemen yhteiskoulu	-	221	225	225	289	271

taulukko jatkuu...

... taulukko jatkuu

	1996	1998	2000	2002	2004	2006
Munksnäs högstadieskola	95	121	113	118	119	123
Myllypuron yläasteen koulu	105	101	81	85	81	71
Naulakallion koulu	18	10	-	10	16	22
Ortonin koulu	7	9	7	11	15	-
Oulunkylän yhteiskoulu	245	278	-	210	246	280
Outamon koulu	-	-	17	20	23	21
Pakilan yläasteen koulu	263	331	265	238	339	322
Pitäjänmäen peruskoulu	129	81	105	76	97	111
Pohjois-Haagan yhteiskoulu	129	211	226	225	192	227
Porolahden peruskoulu	179	172	145	147	150	170
Puistolan peruskoulu	196	217	198	209	243	268
Pukinmäen peruskoulu	169	188	177	124	170	181
Ressun peruskoulu	133	173	147	134	-	136
Ruskeasuon koulu	33	-	14	14	-	4
Suomalais-venäläinen koulu	77	-	75	67	120	80
Suutarilan yläasteen koulu	233	271	258	280	239	186
Tehtaanpuiston yläasteen koulu	-	171	208	212	221	165
Toivolan koulu	14	31	17	-	34	31
Torpparinmäen peruskoulu	-	-	16	53	59	89
Töölön yhteiskoulu	120	132	135	132	152	140
Vartiokylän yläasteen koulu	172	229	201	189	235	226
Vesalan yläasteen koulu	132	107	141	120	-	156
Vuosaaren yläasteen koulu	180	87	218	223	169	157
Yhtenäiskoulu	57	56	48	54	48	54
Åshöjdens grundskola	84	88	97	70	111	95

Vastanneiden lukumäärä lukion 1. ja 2. vuosikursseilla vuosina 2000–2006				
	2000	2002	2004	2006
Vastanneiden lukumäärä yhteensä	5224	6075	5985	6153
Alppilan lukio	236	221	223	253
Apollon yhteiskoulu	59	127	117	118
Brändö gymnasium	161	166	169	196
Elias-koulu	25	-	-	-
Englantilainen koulu	-	21	-	-
Etu-Töölön lukio	192	232	231	204
Gymnasiet Lärkan	135	171	181	178
Gymnasiet Svenska normallyceum	187	158	115	111
Helsingin ranskalais-suomalainen koulu	69	88	92	83
Helsingin kuvataidelukio	252	273	260	238
Helsingin luonnontiedelukio	358	373	389	377
Helsingin normaalilyseo	95	87	84	95
Helsingin Rudolf Steiner-koulu	68	109	12	26
Helsingin saksalainen koulu	75	65	60	46
Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu	123	177	145	187
Helsingin Uusi yhteiskoulu	72	66	70	104
Helsingin yhteislyseo	137	145	111	132
Herttoniemen yhteiskoulu	123	117	141	118
HY Viikin normaalikoulu	133	94	105	101
Itäkeskuksen lukio	222	249	246	256
Kallion lukio	-	232	181	214
Koillis-Helsingin lukio	391	356	397	316
Kulosaaren yhteiskoulu	70	86	75	100
Laajasalon lukio	-	127	60	88
Lauttasaaren yhteiskoulu	157	130	159	175
Länsi-Helsingin lukio	107	145	154	196
Helsingin matematiikkalukio	152	189	167	180
Munkkiniemen yhteiskoulu	135	257	269	238
Mäkelänrinteen lukio	255	244	347	281
Oulunkylän yhteiskoulu	161	137	176	208
Pohjois-Haagan yhteiskoulu	154	161	144	193
Ressun lukio	298	373	358	343
Sibelius-lukio	163	221	249	257
Suomalais-venäläinen koulu,	32	36	52	68
Töölö gymnasium	-	-	65	52
Töölön yhteiskoulu	147	116	156	131
Vuosaaren lukio	240	266	164	215
Yhtenäiskoulun lukio	40	60	61	75

LIITE 3

Indikaattoreiden ja dikotomisoitujen muuttujien muodostaminen

Elinolot

Vanhemmat eivät tiedä aina viikonloppuiltojen viettopaikkaa, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Vanhemmat eivät tiedä aina, missä oppilas viettää viikonloppuiltansa.

Indikaattorin muodostus:

95. Tietävätkö vanhempasi, missä vietät perjantai- ja lauantai-iltasi? (Pisteytys: Tietävät aina=0; Tietävät joskus, Useimmiten eivät tiedä=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat.

Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Oppilas ei pysty juuri koskaan keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan.

Indikaattorin muodostus:

96. Pysytkö keskustelemaan vanhempiesi kanssa omista asioistasi? (Pisteytys: En juuri koskaan=1; Silloin tällöin, Melko usein, Usein=0). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan vaihtoehdon "usein" valinneet vastaajat.

Vanhemmat eivät tunne useimpia ystävä, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Kumpikaan vanhemmista ei tunne useimpia oppilaan ystäviä.

Indikaattorin muodostus:

94. Tuntevatko vanhempasi useimmat ystäväsi? (Pisteytys: Molemmat tuntevat, Vain isä tuntee, Vain äiti tuntee=0; Ei kumpikaan tunne=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat.

Ei yhtään läheistä ystävää, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Oppilaalla ei ole yhtään läheistä ystävää, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti omista asioista.

Indikaattorin muodostus:

93. Onko Sinulla tällä hetkellä todella läheistä ystävää, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi? (Pisteytys: Ei ole läheisiä ystäviä=1; On yksi läheinen ystävä, On kaksi läheistä ystävää, On useampia läheisiä ystäviä=0). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat.

Kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana, % (tieto saatavilla vuodesta 2002)

Lyhyt kuvaus: Oppilas on kokenut fyysistä uhkaa, jos häneltä on varastettu uhkailemalla, uhattu vahingoittaa tai käyty kimppuun vuoden aikana.

Indikaattorin muodostus:

92. Onko Sinulle viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana tehty seuraavia asioita?

- Varastettu tai yritetty varastaa jotain käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla sillä (Pisteytys: Kyllä=1; Ei=0)

- Uhattu vahingoittaa ruumiillisesti (Pisteytys: Kyllä=1; Ei=0)

- Käyty ruumiillisesti kimppuusi kuten lyöty, potkittu tai käytetty jotain asetta (Pisteytys: Kyllä=1; Ei=0). *Mukaan otettiin 1-3 pistettä saaneet vastaajat*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat..

Kouluolot

Koulun työilmapiirissä ongelmia, % (tieto saatavilla vuodesta 1998)

Lyhyt kuvaus: Muodostuu neljästä opettajasuhteeseen ja luokan ilmapiiriin liittyvästä väittämästä (Opettajani odottavat minulta liikaa koulussa, Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeudenmukaisesti, Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä, Luokassani on hyvä työrauha), kahdesta työympäristöön liittyvästä haittatekijästä (Työympäristön rauhattomuus, Kiireisyys) sekä kolmesta vuorovaikutukseen liittyvästä opiskeluvaikeuksista kartoittavasta kysymyksestä (Työskentely ryhmissä, Koulukavereiden kanssa toimeentuleminen, Opettajien kanssa toimeentuleminen).

Indikaattorin muodostus:

7. Opettajani odottavat minulta liikaa koulussa (Pisteytys: Täysin samaa mieltä=3; Samaa mieltä=2; Eri mieltä, Täysin eri mieltä=0)

7. Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeudenmukaisesti (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä=2; Täysin eri mieltä=3)

7. Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä=2; Täysin eri mieltä=3)

7. Luokassani on hyvä työrauha (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä=2; Täysin eri mieltä=3)

8. Haittaavatko seuraavat seikat työskentelyäsi?

- Työympäristön rauhattomuus (Pisteytys: Ei lainkaan=0; Melko vähän=1; Melko paljon=2; Erittäin paljon=3)

- Kiireisyys (Pisteytys: Ei lainkaan=0; Melko vähän=1; Melko paljon=2; Erittäin paljon=3)
 - 9. Miten koulunkäyntisi sujuu? Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa?
 - Työskentely ryhmissä (Pisteytys: Ei lainkaan=0; Melko vähän=1; Melko paljon=2; Erittäin paljon=3)
 - Koulukavereiden kanssa toimeentuleminen (Pisteytys: Ei lainkaan=0; Melko vähän=1; Melko paljon=2; Erittäin paljon=3)
 - Opettajien kanssa toimeentuleminen (Pisteytys: Ei lainkaan=0; Melko vähän=1; Melko paljon=2; Erittäin paljon=3). *Mukaan otettiin 10-27 pistettä saaneet vastaajat*
- HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0–2 pistettä saaneet vastaajat.*

Oppilaiden mielipiteitä ei oteta huomioon koulutyön kehittämisessä, % (tieto saatavilla vuodesta 1998)

Lyhyt kuvaus: Oppilas on sitä mieltä, ettei oppilaiden mielipiteitä oteta huomioon koulutyön kehittämisessä.

Indikaattorin muodostus:

7. Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä, Täysin eri mieltä=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan vaihtoehdon "täysin samaa mieltä" valinneet vastaajat.

Ei tiedä keinoista vaikuttaa koulun asioihin, % (tieto saatavilla vuodesta 2006)

Lyhyt kuvaus: Oppilaat eivät tiedä, miten koulussa voi vaikuttaa koulun asioihin.

Indikaattorin muodostus:

7. Tiedän, miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä, Täysin eri mieltä=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan vaihtoehdon "täysin samaa mieltä" valinneet vastaajat.

Koulutyöhön liittyvä työmäärä liian suuri, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Koulutyöhön liittyvä työmäärä on ollut lukuvuoden aikana jatkuvasti tai melko usein liian suuri.

Indikaattorin muodostus:

5. Millaiseksi olet kokenut koulutyöhön liittyvän työmääräsi tämän lukuvuoden aikana? (Pisteytys: Jatkuvasti liian suuri, Melko usein liian suuri=1; Sopiva, Melko usein liian vähäinen, Jatkuvasti liian vähäinen=0). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan vaihtoehdon "sopiva" valinneet vastaajat.

Vaikeuksia opiskelussa, % (tieto saatavilla vuodesta 1998)

Lyhyt kuvaus: Vaikeuksia opiskelussa mitattiin seuraavien asioiden avulla: läksyjen tekeminen, kokeisiin valmistautuminen, parhaan opiskelutavan löytäminen, omatoimisuutta vaativien tehtävien hoitaminen, kirjoittamistehtävien tekeminen, lukemistehtävien tekeminen, opetuksen seuraaminen.

Indikaattorin muodostus:

9. Miten koulunkäyntisi sujuu? Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa?
- Opetuksen seuraaminen oppitunneilla (Pisteytys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
 - Läksyjen tai muiden vastaavien tehtävien tekeminen (Pisteytys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
 - Kokeisiin valmistautuminen (Pisteytys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
 - Itselleni parhaiten sopivan opiskelutavan löytäminen (Pisteytys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
 - Omatoimisuutta vaativien tehtävien aloittaminen tai valmiiksi hoitaminen (Pisteytys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
 - Kirjoittamista vaativien tehtävien tekeminen (Pisteytys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
 - Lukemista (esim. kirjasta) vaativien tehtävien tekeminen (Pisteytys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3). *Mukaan otettiin 3-21 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat.

Koulunkäynnissä ja opiskelussa avun puutetta, % (tieto saatavilla vuodesta 2002)

Lyhyt kuvaus: Oppilas saa apua koulusta tai kotoa koulunkäynnin tai opiskelun vaikeuksiin harvoin tai ei juuri koskaan.

Indikaattorin muodostus:

10. Jos sinulla on vaikeuksia koulunkäynnissä ja opiskelussa, kuinka usein saat apua?
- Koulussa (Pisteytys: Aina kun tarvitsen, Useimmiten=0; Harvoin, En juuri koskaan=1)
 - Kotona (Pisteytys: Aina kun tarvitsen, Useimmiten=0; Harvoin, En juuri koskaan=1). *Mukaan otettiin 2 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0–1 pistettä saaneet vastaajat.

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Oppilas joutunut kiusaamisen kohteeksi koulussa noin kerran viikossa tai useammin lukukauden aikana.

Indikaattorin muodostus:

14. Kuinka usein Sinua on kiusattu koulussa tämän lukukauden aikana? (Pisteytys: Useita kertoja viikossa, Noin kerran viikossa=1; Harvemmin, Ei lainkaan=0). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan vaihtoehdon "ei lainkaan" valinneet vastaajat.

Lintsannut ainakin 2 päivää kuukauden aikana, % (tieto saatavilla vuodesta 2002)

Lyhyt kuvaus: Oppilas pinnannut ainakin kaksi kokonaista koulupäivää kuukauden aikana.

Indikaattorin muodostus:

12. Kuinka monta kokonaista koulupäivää olet ollut seuraavien syiden takia poissa viimeisten 30 päivän aikana?

- Pinnaamisen tai lintsauksen takia (Pisteitys: En yhtään, Yhden päivän=0; 2-3 päivää, Yli 3 päivää=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan vaihtoehdon "en yhtään" valinneet vastaajat.

Ei pidä lainkaan koulunkäynnistä, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Oppilas ei pidä tällä hetkellä lainkaan koulunkäynnistä.

Indikaattorin muodostus:

4. Mitä pidät koulunkäynnistä tällä hetkellä? Pidän koulunkäynnistä (Pisteitys: Hyvin paljon, Melko paljon, Melko vähän=0; En lainkaan=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan vaihtoehdot "hyvin paljon" ja "melko paljon" valinneet vastaajat.

Terveys

Terveydentila keskinertainen tai huono, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Oppilaan kokemana terveydentilana on keskinertainen, melko huono tai erittäin huono.

Indikaattorin muodostus:

17. Mitä mieltä olet terveydentilastasi? Onko se (Pisteitys: Erittäin hyvä, Melko hyvä=0; Keskinertainen, Melko tai erittäin huono=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan vaihtoehdon "erittäin hyvä" valinneet vastaajat.

Päivittäin vähintään kaksi oiretta, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Oppilaalla on ollut lähes päivittäin vähintään kaksi seuraavista oireista puolen vuoden aikana: niska- tai hartiakipuja, selän alaosan kipuja, vatsakipuja, jännittyneisyyttä tai hermostuneisuutta, ärtyneisyyttä tai kiukunpurkauksia, vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä öisin, päänsärkyä, väsymystä tai heikotusta.

Indikaattorin muodostus:

18. Onko Sinulla viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana ollut jotakin seuraavista oireista ja kuinka usein?

- Niska- tai hartiakipuja (Pisteitys: Harvoin tai ei lainkaan, Noin kerran kuussa, Noin kerran viikossa=0; Lähes joka päivä=1)

- Selän alaosan kipuja (Pisteitys: Harvoin tai ei lainkaan, Noin kerran kuussa, Noin kerran viikossa=0; Lähes joka päivä=1)

- Vatsakipuja (Pisteitys: Harvoin tai ei lainkaan, Noin kerran kuussa, Noin kerran viikossa=0; Lähes joka päivä=1)

- Jännittyneisyyttä tai hermostuneisuutta (Pisteitys: Harvoin tai ei lainkaan, Noin kerran kuussa, Noin kerran viikossa=0; Lähes joka päivä=1)

- Ärtyneisyyttä tai kiukunpurkauksia (Pisteitys: Harvoin tai ei lainkaan, Noin kerran kuussa, Noin kerran viikossa=0; Lähes joka päivä=1)

- Vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä öisin (Pisteitys: Harvoin tai ei lainkaan, Noin kerran kuussa, Noin kerran viikossa=0; Lähes joka päivä=1)

- Päänsärkyä (Pisteitys: Harvoin tai ei lainkaan, Noin kerran kuussa, Noin kerran viikossa=0; Lähes joka päivä=1)

- Väsymystä tai heikotusta (Pisteitys: Harvoin tai ei lainkaan, Noin kerran kuussa, Noin kerran viikossa=0; Lähes joka päivä=1). *Mukaan otettiin 2-8 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiivisessa tarkastelussa vaihtoehdoista "noin kerran viikossa" tai "lähes joka päivä" sai yhden pisteen. Mukaan valittiin 0 pistettä saaneet vastaajat.

Väsymystä lähes päivittäin, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Oppilaalla on ollut lähes päivittäin väsymystä tai heikotusta puolen vuoden aikana.

Indikaattorin muodostus:

18. Onko Sinulla viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana ollut jotakin seuraavista oireista ja kuinka usein? Väsymystä tai heikotusta (Pisteitys: Harvoin tai ei lainkaan, Noin kerran kuussa, Noin kerran viikossa=0; Lähes joka päivä=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan vaihtoehdon "harvoin tai ei lainkaan" valinneet vastaajat.

Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus, % (tieto saatavilla vuodesta 1997)

Lyhyt kuvaus: Masentuneisuutta mitataan 12 kysymyksellä Raitasalon mielialakyselystä, joka perustuu Beckin depressio-mittariin.

Indikaattorin muodostus:

Seuraavat kysymykset käsittelevät mielialan erilaisia piirteitä. Vastaa kuhunkin kysymykseen siten, millaiseksi tunnet itsesi tänään.

24. Minkälainen on mielialasi?
25. Miten suhtaudut tulevaisuuteen?
26. Miten katsot elämäsi sujuneen?
27. Miten tyytyväiseksi tai tyytymättömäksi tunnet itsesi?
28. Minkälaisena pidät itseäsi?
29. Onko Sinulla pettymyksen tunteita?
30. Miten suhtaudut vieraitten ihmisten tapaamiseen?
31. Miten koet päätösten tekemisen?
32. Minkälaisena pidät olemustasi ja ulkonäköäsi?
33. Minkälaista nukkumisesi on?
34. Tunnetko väsymystä ja uupumusta?
35. Minkälainen ruokahalusi on?

(Pisteytys: vaihtoehdot 1,2=0; vaihtoehto 3=1; vaihtoehto 4=2; vaihtoehto 5=3). **Mukaan otettiin 8-36 pistettä saaneet vastaajat.**

HUOM! Positiivisen tarkastelun pisteytyksessä vaihtoehdosta 1 sai yhden pisteen ja muista nolla pistettä. **Mukaan otettiin 8-12 pistettä saaneet vastaajat.**

Terveystottumukset

Huono arkirytmi, % (tieto saatavilla vuodesta 2006)

Lyhyt kuvaus: Oppilas harrastaa liikuntaa epäsäännöllisesti, ei syö aamupalaa, ei syö tarjottua kouluruokaa, syö epäterveellisiä välipaloja koulussa, ei syö illallista yhdessä perheensä kanssa ja valvoo myöhään koulupäiviä edeltävinä iltoina.

Indikaattorin muodostus:

77. Kuinka usein harrastat urheilua tai liikuntaa vapaa-aikanasi vähintään PUOLEN TUNNIN ajan? (Pisteytys: Useita kertoja päivässä, Noin kerran päivässä, 4-6 kertaa viikossa, 2-3 kertaa viikossa=1; Kerran viikossa, Harvemmin, En lainkaan=0)
 79. Kuinka usein syöt aamupalaa (muutakin kuin vain kahvia, mehua tai muita juomia) kouluviikon aikana? (Pisteytys: Viitenä aamuna=1; 3-4 aamuna, 1-2 aamuna, Harvemmin=0)
 80. Mikä seuraavista vaihtoehdoista parhaiten kuvaa perheesi ateriointia iltopäivällä tai illalla? (Pisteytys: Ei varsinaista aterioita, vaan jokainen ottaa itselleen syötävää, Valmistetaan aterioita, mutta koko perhe ei syö yhtä aikaa=0; Syömme yhteisen aterian, jolloin yleensä kaikki ovat ruokapöydässä=1)
 82. Mikä seuraavista vaihtoehdoista parhaiten kuvaa kouluruokailuasi? (Pisteytys: Syön yleensä tarjotun ruoan=1; Syön yleensä leivän, juoman ja/tai salaatin, mutta harvoin pääruokaa, En yleensä syö kouluruokaa=0)
- Epäterveellisiä välipaloja koulussa vähintään 2 kertaa viikossa. Perustuu kysymykseen 84. Mitä muuta kuin kouluruokalassa tarjottua ruokaa syöt yleensä koulussa kouluviikon aikana? (Pisteytys: Makeaa kahvileipää, Lihapiirakkaa, hampurilaista tms., Makeisia, Jäätelöä, Sokeroitua virvoitusjuomaa, Vähäkalorista virvoitusjuomaa: Harvemmin kuin kerran viikossa=0; 1-2 kertaa viikossa=1; 3-5 kertaa viikossa=2). Kysymyksessä 84 0-2 pistettä saaneet=1; 2-12 pistettä saaneet=0.
88. Mihin aikaan tavallisesti menet nukkumaan koulupäivinä? (Pisteytys: Noin 21.00 tai aikaisemmin, Noin 21.30, Noin 22, Noin 22.30, Noin 23=1; Noin 23.30, Noin 24, Noin 24.30, Noin 01, Noin 01.30 tai myöhemmin=0).

Mukaan otettiin 0-2 pistettä saaneet vastaajat.

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 6 pistettä saaneet vastaajat.

Opiskeluhoolto

Avun puutetta muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa, % (tieto saatavilla vuodesta 2006)

Lyhyt kuvaus: Oppilas saa melko tai erittäin huonosti apua muihin kuin koulunkäyntiin liittyviin ongelmiin terveydenhoitajalta, lääkäriltä, koulupsykologilta, kuraattorilta ja opettajalta.

Indikaattorin muodostus:

11. Jos Sinulla on muita kuin koulunkäyntiin liittyviä ongelmia, kuinka hyvin saat niihin apua seuraavilta henkilöiltä?
 - Terveydenhoitajalta (Pisteytys: Erittäin hyvin, Melko hyvin=0; Melko huonosti, Erittäin huonosti=1)
 - Lääkäriltä (Pisteytys: Erittäin hyvin, Melko hyvin=0; Melko huonosti, Erittäin huonosti=1)
 - Koulupsykologilta (Pisteytys: Erittäin hyvin, Melko hyvin=0; Melko huonosti, Erittäin huonosti=1)
 - Koulukuraattorilta (Pisteytys: Erittäin hyvin, Melko hyvin=0; Melko huonosti, Erittäin huonosti=1)
 - Opettajalta (Pisteytys: Erittäin hyvin, Melko hyvin=0; Melko huonosti, Erittäin huonosti=1). **Mukaan otettiin 5 pistettä saaneet vastaajat.**

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0-4 pistettä saaneet vastaajat.

Vaikea päästä kouluterveydenhoitajan vastaanotolle, % (tieto saatavilla vuodesta 2006)

Lyhyt kuvaus: Oppilas kokee kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsyn melko tai erittäin vaikeaksi.

Indikaattorin muodostus:

23. Jos jostakin syystä haluaisit mennä koulusi terveydenhoitajan vastaanotolle, miten helppo sinne on mielestäsi päästä? (Pisteytys: Erittäin helppo, Melko helppo=0; Melko vaikea, Erittäin vaikea=1). **Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.**
- HUOM!** Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat.

Vaikea päästä koululääkärin vastaanotolle, % (tieto saatavilla vuodesta 2006)

Lyhyt kuvaus: Oppilas kokee koululääkärin vastaanotolle pääsyn on melko tai erittäin vaikeaksi.

Indikaattorin muodostus:

23. Jos jostakin syystä haluaisit mennä koulusi lääkärin vastaanotolle, miten helppo sinne on mielestäsi päästä? (Pisteytys: Erittäin helppo, Melko helppo=0; Melko vaikea, Erittäin vaikea=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat.

Vaikea päästä koulukuraattorin vastaanotolle, % (tieto saatavilla vuodesta 2006)

Lyhyt kuvaus: Oppilas kokee koululääkärin vastaanotolle pääsyn on melko tai erittäin vaikeaksi.

Indikaattorin muodostus:

23. Jos jostakin syystä haluaisit mennä koulusi kuraattorin vastaanotolle, miten helppo sinne on mielestäsi päästä? (Pisteytys: Erittäin helppo, Melko helppo=0; Melko vaikea, Erittäin vaikea=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat.

Vaikea päästä koulupsykologin vastaanotolle, % (tieto saatavilla vuodesta 2006)

Lyhyt kuvaus: Oppilas kokee koululääkärin vastaanotolle pääsyn on melko tai erittäin vaikeaksi.

Indikaattorin muodostus:

23. Jos jostakin syystä haluaisit mennä koulusi psykologin vastaanotolle, miten helppo sinne on mielestäsi päästä? (Pisteytys: Erittäin helppo, Melko helppo=0; Melko vaikea, Erittäin vaikea=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat.

Tyytymätön kouluterveydenhuoltoon henk.koht. asioissa, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Lyhyt kuvaus: Oppilas on melko tai erittäin tyytymätön koulun terveydenhuollon toimivuuteen keskusteltaessa henkilökohtaisista asioista, kuten seksi tai masennus.

Indikaattorin muodostus:

22. Kuinka hyvin koulusi terveydenhuolto toimii silloin, kun oppilaat haluavat keskustella henkilökohtaisista asioistaan (esim. seksi, masennus)? Oletko siihen (Pisteytys: Erittäin tyytyväinen, Melko tyytyväinen=0; Melko tyytymätön, Erittäin tyytymätön=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

HUOM! Positiiviseen tarkasteluun otettiin mukaan 0 pistettä saaneet vastaajat.

LIITE 4

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka			Lukion 1. ja 2. vuosikurssi		
		2002	2004	2006	2002	2004	2006
Kuinka monta kokonaista koulupäivää olet ollut poissa VIIMEISTEN 30 PÄIVÄN aikana pinnaamisen takia?	Ei yhtään	74	76	75	58	61	62
	Yhden päivän	14	13	13	23	22	20
	2-3 päivää	6	6	6	12	11	11
	Yli 3 päivää	6	6	6	7	6	7
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100
N		1835	1937	2058	1465	1457	1500

Liitetaulukko 2. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka						Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1996	1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Kuinka usein Sinua on kiusattu koulussa tämän LUKUKAUDEN aikana?	Useita kertoja viikossa	3	3	3	4	4	3	1	1	1	1
	Noin kerran viikossa	4	3	3	4	4	4	1	1	1	1
	Harvemmin	22	23	23	22	22	23	8	7	8	9
	Ei lainkaan	72	71	71	71	70	70	90	91	90	90
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		1650	1818	1820	1966	2040	2145	1300	1516	1495	1537

Liitetaulukko 3. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka						Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1996	1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Kuinka usein Sinä olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän LUKUKAUDEN aikana?	Useita kertoja viikossa	2	3	3	3	3	3	2	1	1	1
	Noin kerran viikossa	4	4	3	3	3	3	1	1	1	1
	Harvemmin	36	32	30	29	31	28	13	12	12	13
	Ei lainkaan	57	61	64	65	63	66	84	86	86	85
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		1647	1819	1818	1964	2038	2145	1300	1515	1494	1536

Liitetaulukko 4. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka					Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Masentuneisuus	0-4 Ei	79	75	77	75	75	80	79	80	77
	5-7 Lievä	10	12	11	12	12	10	11	11	12
	8-15 Keskipainoinen	9	10	9	9	10	8	8	8	9
	16+ Vaikea	2	3	3	4	3	2	2	2	3
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		1579	1768	1912	1986	2040	1270	1484	1475	1501

Liitetaulukko 5. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka					Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Hyvä mieliala	0-3 Vähän	40	42	42	44	44	36	37	38	38
	4-7 Keskipainoinen	45	42	41	41	40	45	44	43	43
	8+ Paljon	16	16	18	15	16	19	19	19	19
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		1896	1818	1976	2040	2128	1299	1518	1494	1530

Liitetaulukko 6. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka					Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Tuntuuko Sinusta, että tarvitset apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia?	Kyllä	5	6	5	5	5	6	6	5	5
	Ei osaa sanoa	24	23	20	20	20	19	19	18	18
	Ei	71	71	75	75	75	75	75	77	77
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		1834	1813	1955	2034	2120	1294	1508	1491	1528

Liitetaulukko 7. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Rajaus: keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneet		Peruskoulun 8. ja 9. luokka					Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Tuntuuko Sinusta, että tarvitset apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia?	Kyllä	12	20	21	21	18	27	23	24	23
	Ei osaa sanoa	33	42	41	42	37	40	41	43	40
	Ei	54	37	37	38	44	33	37	33	36
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		454	284	276	305	355	159	188	165	201

Liitetaulukko 8. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Rajaus: keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneet		Peruskoulun 8. ja 9. luokka					Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Oletko joskus yrittänyt saada apua masentuneeseen oloon puhumalla siitä ystävillesi, muille nuorille?	Kyllä	55	55	53	50	50	62	62	63	62
	Ei	45	45	47	50	50	38	38	37	38
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		433	273	268	304	351	155	187	164	200
Oletko joskus yrittänyt saada apua masentuneeseen oloon puhumalla siitä vanhemmillesi?	Kyllä	30	29	30	29	27	37	33	37	37
	Ei	70	71	70	71	73	63	67	63	63
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		396	262	263	301	348	153	187	163	199
Oletko joskus yrittänyt saada apua masentuneeseen oloon puhumalla siitä muille aikuisille, sukulaisille tai ystäville?	Kyllä	19	23	25	24	22	25	24	29	27
	Ei	81	77	75	76	78	75	76	71	73
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		387	255	260	301	348	151	184	163	199

Liitetaulukko 9. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Rajaus: keskivaikeasti tai vaikeasti masentuneet		Peruskoulun 8. ja 9. luokka					Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Oletko joskus hakenut apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia lääkäriltä?	Kyllä	6	9	11	10	9	9	11	12	13
	Ei	94	91	89	90	91	91	89	88	87
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		421	267	267	307	370	149	187	164	208
Oletko joskus hakenut apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia terveydenhoitajalta?	Kyllä	10	11	15	13	13	12	13	17	16
	Ei	90	89	85	87	87	88	87	83	84
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		415	265	268	306	371	148	188	165	209
Oletko joskus hakenut apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia psykologilta?	Kyllä	10	16	18	17	15	17	17	24	25
	Ei	90	84	82	83	85	83	83	76	75
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		408	270	270	308	370	149	189	165	208
Oletko joskus hakenut apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia koulukuraattorilta?	Kyllä	10	11	13	15	11	8	7	11	8
	Ei	90	89	87	85	89	92	93	89	92
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		401	262	266	305	369	146	186	165	207
Oletko joskus hakenut apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia muulta terveydenhuollon ammattilaiselta?	Kyllä	4	6	8	8	7	5	5	8	9
	Ei	96	94	92	92	93	95	95	92	91
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		401	261	265	305	369	146	185	164	208
Oletko joskus hakenut apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia opettajalta?	Kyllä	5	7	9	9	6	8	7	6	5
	Ei	95	93	91	91	94	92	93	94	95
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		404	260	266	305	370	145	186	164	208
Oletko joskus hakenut apua masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia muun alan ammattiauttajalta?	Kyllä	5	7	8	9	9	8	5	9	9
	Ei	95	93	92	91	91	92	95	91	91
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		344	253	253	306	368	142	178	164	208

Liitetaulukko 10. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka					Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Väittämä: Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä	Täysin samaa mieltä	3	3	4	4	4	5	6	6	7
	Samaa mieltä	42	41	48	49	49	51	54	57	57
	Eri mieltä	43	44	40	38	39	37	34	32	31
	Täysin eri mieltä	12	12	8	9	8	7	6	4	5
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		1776	1806	1948	2027	2126	1289	1506	1489	1526

Liitetaulukko 11. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka		Lukion 1. ja 2. vuosikurssi	
		2006	2006	2006	2006
Väittämä: Tiedän miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin	Täysin samaa mieltä			7	11
	Samaa mieltä			45	52
	Eri mieltä			39	31
	Täysin eri mieltä			9	6
Yhteensä %				100	100
N				2129	1529

Liitetaulukko 12. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka					Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Koulun työilmapiiri	Hyvä	8	7	9	8	10	16	16	18	20
	Keskinkertainen	56	57	59	61	59	67	69	68	67
	Huono	36	35	32	31	31	17	15	14	13
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		1431	1763	1900	1989	2071	1257	1475	1472	1503

Liitetaulukko 13. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka					Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Vaikeuksia opiskelussa	Vähän	36	40	40	39	40	34	32	32	32
	Keskinkertaisesti	25	26	26	26	25	26	27	26	27
	Paljon	39	34	34	35	34	40	41	41	41
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		1631	1802	1948	2024	2123	1292	1511	1485	1528

Liitetaulukko 14. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka			Lukion 1. ja 2. vuosikurssi		
		2002	2004	2006	2002	2004	2006
Ei saa apua koulunkäynnin vaikeuksiin koulusta EIKÄ kotoa	Saa apua	91	90	90	88	89	89
	Ei saa apua kummatakaan	9	10	10	12	11	11
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100
N		1914	1979	2078	1482	1459	1485

Liitetaulukko 15. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka			Lukion 1. ja 2. vuosikurssi		
		2002	2004	2006	2002	2004	2006
Jos sinulla on vaikeuksia koulunkäynnissä ja opiskelussa, kuinka usein saat apua KOU-LUSSA?	Aina	24	23	23	23	24	25
	Usein	48	49	50	50	52	50
	Harvoin	20	20	20	21	18	19
	Ei koskaan	8	8	7	6	6	6
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100
N		1906	1971	2072	1479	1456	1482

Liitetaulukko 16. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka			Lukion 1. ja 2. vuosikurssi		
		2002	2004	2006	2002	2004	2006
Jos sinulla on vaikeuksia koulunkäynnissä ja opiskelussa, kuinka usein saat apua KOTONA?	Aina	52	50	49	43	45	45
	Usein	31	31	33	34	33	34
	Harvoin	11	12	11	15	13	13
	Ei koskaan	6	6	7	9	8	8
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100
N		1901	1972	2072	1479	1457	1484

Liitetaulukko 17. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Avun puutetta muissa kuin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa	Saa apua joltain	86	89
	Ei saa apua	14	11
Yhteensä %		100	100
N		1862	1354

Liitetaulukko 18. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Jos sinulla on muita kuin koulukäyntiin liittyviä ongelmia, kuinka hyvin saat apua terveydenhoitajalta?	Erittäin hyvin	18	18
	Melko hyvin	52	56
	Melko huonosti	20	19
	Erittäin huonosti	11	7
Yhteensä %		100	100
N		2005	1436

Liitetaulukko 19. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Jos sinulla on muita kuin koulukäyntiin liittyviä ongelmia, kuinka hyvin saat apua lääkäriltä?	Erittäin hyvin	19	17
	Melko hyvin	50	54
	Melko huonosti	20	22
	Erittäin huonosti	11	8
Yhteensä %		100	100
N		1977	1417

Liitetaulukko 20. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Jos sinulla on muita kuin koulukäyntiin liittyviä ongelmia, kuinka hyvin saat apua koulupsykologilta?	Erittäin hyvin	12	12
	Melko hyvin	45	53
	Melko huonosti	22	23
	Erittäin huonosti	21	13
Yhteensä %		100	100
N		1890	1371

Liitetaulukko 21. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Jos sinulla on muita kuin koulukäyntiin liittyviä ongelmia, kuinka hyvin saat apua koulukuraattorilta?	Erittäin hyvin	13	11
	Melko hyvin	46	51
	Melko huonosti	21	23
	Erittäin huonosti	20	14
Yhteensä %		100	100
N		1899	1366

Liitetaulukko 22. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Jos sinulla on muita kuin koulukäyntiin liittyviä ongelmia, kuinka hyvin saat apua opettajalta?	Erittäin hyvin	13	14
	Melko hyvin	47	54
	Melko huonosti	26	24
	Erittäin huonosti	14	9
Yhteensä %		100	100
N		1983	1419

Liitetaulukko 23. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Jos haluaisit mennä kouluterveydenhoitajan vastaanotolle, miten helppoa sinne on päästä?	Erittäin helppo	37	35
	Melko helppo	47	51
	Melko vaikea	12	11
	Erittäin vaikea	4	3
Yhteensä %		100	100
N		2059	1496

Liitetaulukko 24. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Jos haluaisit mennä koululääkärin vastaanotolle, miten helppoa sinne on päästä?	Erittäin helppo	10	8
	Melko helppo	43	45
	Melko vaikea	34	36
	Erittäin vaikea	13	11
Yhteensä %		100	100
N		1993	1457

Liitetaulukko 25. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Jos haluaisit mennä koulukuraattorin vastaanotolle, miten helppoa sinne on päästä?	Erittäin helppo	19	14
	Melko helppo	54	57
	Melko vaikea	19	22
	Erittäin vaikea	8	8
Yhteensä %		100	100
N		1963	1421

Liitetaulukko 26. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka	Lukion 1. ja 2. vuosikurssi
		2006	2006
Jos haluaisit mennä koulupsykologin vastaanotolle, miten helppoa sinne on päästä?	Erittäin helppo	13	13
	Melko helppo	48	55
	Melko vaikea	25	24
	Erittäin vaikea	14	9
Yhteensä %		100	100
N		1939	1432

Liitetaulukko 27. Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

		Peruskoulun 8. ja 9. luokka						Lukion 1. ja 2. vuosikurssi			
		1996	1998	2000	2002	2004	2006	2000	2002	2004	2006
Kuinka hyvin koulusi terveydenhoito toimii silloin, kun oppilaat haluavat keskustella henkilökohtaisista asioista?	Erittäin tyytyväinen	13	16	16	17	17	16	14	14	19	19
	Melko tyytyväinen	58	58	59	61	61	59	63	66	65	63
	Melko tyytymätön	21	19	18	16	16	17	18	16	13	15
	Erittäin tyytymätön	8	7	7	5	6	7	5	4	3	4
Yhteensä %		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N		1560	1730	1747	1900	1960	1984	1214	1439	1438	1448